sempre qualche cosa da fare.	имаде свагда штогодъ дѣлати.
Con degli uomini gli sforzi, e dal ciel i buoni rinforzi.	Дѣлай ты само прилѣжно, а друго све остави на Бога.
L'uomo propone, e Dio dispone.	Человѣкъ намѣрава, а Богъ размѣрава.
La buona fama è un secondo patrimonio.	Добро имя есть второе наслѣдство. Лучше имя доброе, нежели богатство многое.
Non v' è momento senza pericolo.	Нейма часа безъ опасности.
Chi non sale troppo in alto, di mortal non teme salto.	Ткосе не пенѣ много на высину, неће надалека пасти.
L'ingratitudine è il maggior di tutt' i vizi.	Неблагодарность есть найвећа отъ свихъ пороковъ.
Il troppo stà per nuocere.	Чтое годь много, нїе Здраво.
Il rimedio delle ingiurie è lo scordarsele.	Найболїе лѣкъ злу и неправди, заборавити га.
Ad infermo poco savio, vi vuol medico ben pazzo.	Луду болестнику, треба люћи лѣкаръ.
L'ira e un principio di pazzia.	Гнѣвъ есть начало безумїя.
Chi non guarda il poco, perde il molto.	Кои нечува мало, изгуби много, или, кои нечувакрайцаре, не брои дукате.

Мон-

Monstrar la luna nel pozzo ad alcuno.	Показати кому луну у кладязу, или, мѣсецъ у бунару.
Menar il can per l' aja.	Цариградъ узети съ батинама.
Quel che vien di salti, se ne và di balzi.	Съ неправтомъ стечено богатство, не оставляй дѣцы.
Chi di gallina nasce, convien che raspi.	Иверъ не пада далеко отъ кладе; или пања.
E meglio prevenire, ch' esser prevenuto.	Болѣе предварити, него быти предваренъ.
La necessita fa la vecchia trottare; il bisogna fa trottar vecchia.	Нужда чини старицу летити; или нужда много чинити.
Povero e quel topo, che non ha ch' un sol buco.	Жалостанъ е опай мышъ, кои нейма выше него само едну яму.
E meglio pensar' adagio, ch' operar presto.	Болѣе полагано мыслити, него скоро чинити.
E più muto d' un pesce.	Нѣмїе отъ рыбе.
Ne meno Ercole contro due.	Нити Еркулесъ на двоицу, или, два лѣсника ораху су воиска.
Il lungo praticar genera noja.	Ткосе са свакимъ дружи, честосе тужи.
Non e tutt' oro quel che riluce.	Нїе све оно злато штосе сяе.
La verita partorisce odio.	Истина раждаетъ ненависть, или, право рецы пакъ гледай те утецы.

Ус-

Vedono più due occhi, che un solo.	Выше виде два ока, него едно само.
L'occhio del padrone ingrassa il cavallo.	Жалосное оно дѣте, кое мати не доитъ сама.
Tutti gli estremi sono viziosi.	Чтое годь преко мѣре исваля.
La parsimonia è una grand' entrata.	Щадѣніе есть великій приходъ, что есть: Тко не штеди, онай и нейма.
La pietà è il fondamento d'ogn' altra virtù.	Благочестіе есть основаніе всѣхъ другихъ добродѣтелей.
Chi è scottato dall' acqua calda, hà paura della fredda.	Жеженъ кашу лади; или, когасу зміе клале, онайсе и гущери бои.
E meglio soffrir' il male, che farlo.	Болѣе зло претерпити, негога чинити.
Appiccarsi a' rasojo.	Обѣситисе о бріяћемъ ножу, или, надайсе отъ злогъ человѣка помоћи.
Portare, o avere il miele in bocca, e rasojo a cintola.	Изъ уста медъ, а изъ сердца едъ.
Mettere stoppia in aja.	Насадити смерище на гумно. или, всуе чтогодъ дѣлати.
Chi ben principia, hà la metà dell' opera.	Добаръ почетакъ, есть на полакъ совершетакъ.
La buona mercanzia si loda da per se.	Добра роба (хеспапъ, товаръ) самасе собомъ хвали.

Il buono non è invidioso.	Добрый человѣкъ, ніе завидливъ.
Lungi da Giove, lungi da fulmini.	Далеко отъ юпитера, далеко отъ громова, или, уклонисе отъ зла, найболѣе.
Chi è prudente, sà, quando si deve dissimulare.	Ткое паметанъ, зна, что када треба.
Ognun faccia il suo mestiere.	Что тко зна, оно и говори.
Ogn' un hà il suo impiccato all' uscio.	Что годь другомъ чинишъ, знай даћешисе учинити.
Chi facilmente crede, facilmente è ingannato.	Тко ласно вѣруе, онайсе ласно и превари.
Chi fà le cose in fretta, le deve far due volte.	Кои хити, онай два крать еданъ посао дѣла.
Chi non hà da fare, pigli moglie.	Комесе миръ досадіо, нека узме жену.
Chi non littiga, non hà moglie.	Ткосе несваћа, нейма жене.
Non far ad altri quello che non vorresti, che fosse fatto a te.	Не чини другимъ оно; что ниси радъ да бысе учинило теби.
Anche ridendo si può dir' il vero.	И са смѣяніемъ можесе истина казати.
Chi pratica col zoppo, impara a zoppicare.	Ткосе обходи съ хромимъ, научисе храмати.
Odi, vedi e taci, se vuoi viver in pace.	Слушай, гледай и молчи, ако хоћешъ да живишъ у миру.

Prima fare, e poi pensare, spesso fa l' uomo sospirare.	Перво дѣлати, а послѣ мыслити, често чини човека уздисати.
Sopra ciò che non ti scotta, non soffiar colla tua bocca.	На оно штоте не жеже, не души твоима устима.
La bellezza è una seconda dote.	Лѣпота есть вторoе бракоприданіе, или вѣно, рухо дѣвоячко, прћія.
Col troppo contendere si perde la verita.	Чрезъ многу распру и прѣніе изгубисе истина.
Non bisogna ritoccar le le piaghea antiche.	Нетреба повређивати старе ране.
Difficilmente si supera la natura.	Мучное побѣдити естество.
Il buon vino non ha bisogno di frasca.	Добру віну нетреба метати надъ вратма грану.
Più vale virtù, che il gran natale.	Выше преди добродѣтель, него благородство.
La vera nobilta è la virtù.	Истыное благородство есть добродѣтель.
Voler cavare dalla rapa sangue.	Цѣдити изъ репе кровь. или, невозможне вещи искати.
Dal cavallo scender' all' bsino.	Сяшити съ коня на магарца.
La speranze non è morta.	Надежда ніе умерла, или, Еще живи старый Богъ.

Pianger la morte della matrigna.	Оплакивати смерть маћину. То есть: притворно штогодь жалити.
Lavar il capo all' asino.	Неблагодарному добро чинити, толико значи магарца умывати.
E fra scilla e Cariddi.	Онъ есть сада у великой бѣди.
Raccomandar, il lardo alla gatta.	Препоручити мачки да чува сало.
E figlio della gallina bianca.	Онъсе у благополучный часъ родіо.
Allevarsi la serpe in seno.	Воспитати себи змію у нѣдрима.
Altra cosa è lo scettro ed altra il pietro.	Другоће рећи брадвомъ (скиптромъ) а друго бланомъ.
Aver un piè nella fossa.	Съ едномъ ногомъ у гробу.
Grande e pazzo.	Великъ а лудъ.
Amico di mensa.	Пріятель доклега частышъ.
Il tacer non sempre giova.	Молчати ніе свагда добро.
Son chiacchiere di vecchia.	Тосу бабски разговори. или, чокрляня.
Tu tremi prima che suoni la tromba.	Ти трепещешъ перво негъ труба за звони.
Aver un cuor di lepre.	Имати зечіе сердце. Здравъ юнакъ.
Anche le vecchie capre locano volontieri il sale.	И старе козе радо соль лижу.

A can che lecchi cenere, non gli fidar farina.	Пащету кое пепель лиже, немойму повѣрити брашно. или, кои у малима ствар-ма ніе вѣренъ, оно-га къ великима не-треба пущати.
Dir la sua ragione agli sbiri.	Кажи твое намѣреніе пандуромъ, пакъ по-слѣ небойсе.
Pestar l'acqua nel mortajo.	Туђи воду у авану. или всуе штогодь дѣлати.
Paragonar l' acquila alle civette.	Съ равниваши орла са совама.
Arar sul lido.	Орати на брегу, или ђрнии што есть: за-манъ о чему труди-тисе.
Dall' aratro passar al soglio.	Отъ плуга попетисе на престолъ.
Pescar con ama d'ora.	Ловити съ златномъ удицомъ.
Prométter Roma e Toma.	Златне планине обе-ћавати.
Levar' il pane di bocca ad uno.	Извадити кому хлѣбъ изъ уста.
Con buon' augurio.	Съ добромъ срећомъ и вѣтромъ.
L' elemento de' Frati è il chiostro, dei pesci acqua, degli ucelli l' aria, e dei ladri la forca.	За Калуђере есть мо-настырь за рыбе во-да, за птице воз-духъ, а за разбой-нике вѣшала.
Al bue convien il gio-	Волу пристоитъ я-

go

go ed al cavallo la sella.	ремъ а коню седло.
Un cieco guida l'altro cieco.	Слѣпецъ слѣпца во-дитъ.
Aggiunger speroni a quel, che corre.	Ономе консе труди о добру, треба помо-ћи, некасе и выше труди.
Una bugia fresca.	Една лажь новая или свѣжая.
Cantar sempre l'istessa canzone.	Све едно те едно дѣ-лати. или све ту, те ту пѣсну пѣва-ти
Segnar col carbone.	Съ углѣномъ надпи-сати. или, овде треба ассура.
Pagar co' calcagni.	Платити съ петами.
Più trattabile della cera.	Мекшій отъ воска.
Piu muttabile d'un cameleonte, o d' una banderuola.	Вышесе оберће или премѣнява него вѣ-тревый пѣтелъ.
Prometter' è da grande, e maniener e da contadino.	Обѣщати господское, а исполнити селяи-ское.
Chiacchierone più d'una cicala.	Выше заглуша, него скакавацъ, или чвер-чакъ.
Le tenebre d' Egitto.	Мракъ Егіпетскій; то есть: мрачность коя рукама ухватитисе може.
Un chiodo caccia l'altro chiodo.	Клинъ клиномъ тѣра-се на полѣ.
Fa la vita della chioc-	Онъ живи како и пужъ,

cio-

ciola, o E' sempre a casa.	или, онђе свагда кодЪ куће.
Più povero di Cadro.	Убогшій него КодрусЪ.
Toccar' il cielo col dito.	У Небо додирнути перстомЪ, или увелике ствари мѣшатисе.
Mescolar' il cielo colla terre.	Небо и землю помѣшати.
Metter tutto sassopra.	Све испревертати и измѣшати.
Andar contro la corrente.	Пливати узводу.
Volubile com' una girondola, o com' una banderuola.	Кудаму вѣтарь дуне онудасе и онЪ обрће. или, какому свиратЪ онако и игра.
Non è bene stuzziccare quando fuma il naso d' orso.	СЪ лудимЪ нетребасе шалити.
Cavar l' acqua col crivello.	Вадити воду сЪ решетомЪ.
Non istuzziccare il cane che dorme.	Недирай у псето када спава.
Lagrime di Crocodillo.	Лажливе сузе.
Più rico di Crese.	Богатіи неголи КрезусЪ.
Il carro tira il bue.	ВолЪ вуче кола.
Il mondo alla rovescia.	Обращеный свѣтЪ.
Combater coll' ombra.	Тућисе сЪ осѣномЪ.
Battagliar col vento.	Сраженіе чинити сЪ вѣтромЪ.
Abbajar la luna.	Лаяти на мѣсецЪ; или, луну.
Presto, o veloce come il vento.	Тако скоро како вѣтерь.

Al

Al Leone, che dorme, anche la lepre gli piscia adosso.	И лава када спава, небоигасе ни лисица.
Dove vai? son cipolla.	Я говоримЪ едно, а ты друго.
Contender dell' ombra dell' asino, o della lana della capra, o del suono delle campane.	Свадилисе врабцы о туђой прои. или, лупати како путо о лотре, или, мыслити о малима вещма.
Insegnar' a nuotar ai pesci.	Учити рыбе пливати.
Dare verso mercordì.	Безпослити; лудовати.
Stà attacato ad un filo, o ad un capello.	СтоитЪ обѣшено на едномЪ концу, или длаки.
Detto, fatto.	Речно, совершено.
Non v' è piggnata così misera, a cui non si trovi il suo coperchio.	Нейма лонца тако сиромашна, комесе небы нашао нѣговЪ заклопацЪ.
Tener' il piede in due staffe.	На два коня яшити. или, СрећанЪ быти.
Star a cavallo a due selle.	На обадва рамена носити.
Servir a due patroni.	Служити двама ГосподаромЪ.
Maritar due figlie con una stessa dote.	Удати две ћери сЪ единимЪ бракоприданіемЪ.
Batter sempre sopra un' istessa incudine.	Све туђи на едномЪ истомЪ наковану.
Voler quarir' ogni male coll' istelso empiastro.	Хотѣти све лѣчити сЪ единимЪ истимЪ мелемомЪ.
Non degenera punto.	Тое исто како и оно.

Far

Far d' una mosca un' elefante.	Отъ мухе правити слона.
Uomo di buon naso.	Имаде добаръ носъ.
Tu sei uno de' sette dormienti.	Ты си еданъ спавачь.
Sono discepoli d' un maestro.	Кодъ единогасу учителя учили.
Beve da una scudella rotta.	Кажи нѣму пакъсе нестарай, свиће знати.
E un poco della mandra d' Epicuro.	Онће малко изъ стада Епікурієва. или нечестивый человѣкъ.
Chieder' acqua dalla pomice.	Надаусе ты даћети скупъ помоћи. или, не молисе Богу кои непоможе.
Pensi forse, che io sia di legno, o di pietra?	Заръ ты мыслишъ да самъ я отъ дервета, или отъ камена.
Guardar dalla terra il naufragio.	Гледати са землѣ кораблесокрушеніе.
Dall' unghia cognoscer' il leone.	Отъ нокта познати лава, или, изъ црепова познати каковае кућа была.
Toccar colla punta del dito.	Съ краемъ перста додирнути.
Gettar da banda la vergona.	Отбацыти срамоту на страну. или обезобразитисе
Deliri di febricitante, vaneggiamenti d' uno, che sogna.	Чудотворна видѣнія огничавихъ и сонливихъ толкуй, пакћаешъ прокопсати. Напреданъ быти.

In.

Insegnare nuotar al ferro.	Учити желѣзо пливати.
Vender del fumo, o de' tuoni.	Продавати димъ, или громове.
Più sonnachioso d' un ghiero, o d' un tasso.	Тай выше спава него слѣпи мишъ.
Comprar con fede Greca.	Лажлию терговати.
L'avevo sulla punta della lingua.	Имаосамъга на верхъ езыка.
Dar l'arpa in mano all' asino.	Подай магарцу арфу у руку, пакъ онда слушай красоту.
Uomo di tre lettre latine, e di cinque italiane; cioè: uno, che è degno d' esser impiccato.	Человѣкъ отъ три писмена латинска, и отъ петь Италіанска; то есть: Еданъ коіе дужанъ дасе обѣси. Татъ, и разбойникъ.
Tirar senza meta.	У вѣтарь пуцати.
Scriver nell acqua.	У воду записати. Заборавити
Qui stà il punto.	Овдее точка. Стани.
Naufragar nel porto.	У пристаницу разбити корабль.
Navigar nel porto.	Пловити у пристаницу.
	Писати ватралѣмъ по пепелу.
Portar legna al bosco, o acqua al mare.	Носити дерва у шуму, или воду и море.
Fra l' incudine e 'l martello.	Между наковаломъ и чекићемъ быти.
Nelle infamità è un ar-	На зло нитко отъ нѣго,

go, e nelle scienze una talpa.	га перво, а на добро нишко пакъ послѣ.
Dormir sopra ambedue le orecchie.	Спавати на обадва уха.
Cavar' il pozzo vicino al fiume.	Копати бунаръ близу рѣке.
Il trescar co' Grandi di rado è buono.	Съ великомъ Господомъ шалитисе, рѣдкое добро
Il sole non hà bissogno di lume	Солнце нетреба свѣтлости.
L' uva non si matura ai raggi della luna.	Грожђе не созрева са зраками отъ луне.
Non si parla del lupo, che non sia o il lupo o la volpe.	Неговорисе о вуку, ако нїе быо, или вукъ или лисица. О чемусе много говори, моралое штогодь быти, ако и не све.
Serrar la stalla dopo che sono scappatti i buoi.	Затворити Сталу послѣ, кадъсу већь утекли воловы.
E col pensiero nel concavo della luna, o nel mondo nuovo.	Онъе отишао съ мыслима у бездну луне, или у новый свѣтъ.
Si serve di me come d' una palla.	Онъсе игра самномъ како годь съ едномъ лоптомъ.
Non hà un grano di sale.	Нейма нимало памети.
Le richeze di Creso, o di Mida.	Онъе весма богатъ.
Dir maraviglie della pulce, o della formica.	О малима вещма дивитисе. Приповѣдати чудеса буе, и мрава

Non

Non hà fiele.	Овай человѣкъ нейма желчи, или жучи.
Duro con duro non fece mai buon muro.	Зло мужъ и зла жена найгоре живу.
Morder' il freno.	Уздy гристи.
Parlar' co' morti.	Съ мертвыма говорити, толико значи дангубити.
Fra tanto scorrerà molt' acqua giù pel fiume.	Многоће воде протећи докле то буде.
Non sono tutti cuochi quelli, ch' hanno i coltelli longhi.	Нїесу све оно кувари, кои носе ножеве дугачке.
E meglio un' uovo oggi, che domani una gallina.	Болѣе данась едно яе, него сутра кокошь.
Chi vuol, che sia ben dettò di lui, guardisi di dir mal d' altrui.	Тко хоће дасе о нѣму добро говори, некасе чува не говори зло о другима.
Vuol presvader l' acqua al pesce.	Онъ хоће да проповѣда ученомъ.
Chi hà il lupo per compare, porti il can sotto mantello.	Тко има куряка за кума, нека носи псе подъ кабаницомъ. Чувайсе отъ злога человѣка.
Insalata ben salata, poc' acetso e ben' obligata.	Салату треба добро осолити, малити, мало оцта метнути, а добро замастити.
Vino di trè virtù, bagna, lava e rinfresca, nè hà forza alcuna.	Вїно отъ три добродѣтели, кое квасн, пере и разлађуе, и никакве крѣпости нейма.

E e Етга

Erra il prete all' altare.	Томемъ свее не право.
Bisogna portar rispetto al can per il padrone.	Треба почитовати и псето по ради нѣговогъ Господара.
Fra due torrenti in asciutto.	Между два потова спаяти несумивень.
Pigliar due colombi con una fava.	Два голуба ухватити съ единимъ бобомъ. или, двоицу у еданъ редъ преварити.
Tener' il piede in più staffe.	Съ людмасе знати обходити.
Batter due chiodi ad una calda.	Два посла у еданъ кратъ дѣлати.
Dar un colpo alla botte ed un' altro al cerchio.	И съ единымъ и съ другимъ держати.
Aver' un' occhio alla pentola e l'altro alla gatta.	Съ единымъ окомъ быти у полю, а съ другимъ у граду.
Tal paese, tal usanza.	Какво мѣсто, такій и обичай.
Vender lucciole per lanterne.	Продавати свѣтняке (свѣтлогузе бубе) вмѣсто фенера.
Febbre autunnale o lunga, o mortale.	Есенская грозница или е дугачка, или смертоносна.
E meglio un buon' amico, che cento parenti.	Болїе еданъ добаръ прїятель, него сто сродника.
Dio mi guardi da quella gatta, che dinanzi mi lecca, e dietro mi graffia.	Боже ме сачувай отъ оне мачке, коіме съ предъ лиже, а са трагъ гребе.

Monstrar lucciole per lanterne.	Варати кога на очигледице.
Far vedere le lucciole ad uno.	Тући кога даму свѣтницы изъ очію лете. или, Озлобити кога весма.
Chi serve al comune, non serve a nessuno.	Кои служи обществу, онай неслужи никому.
Non si puo aver la rosa senze le spine.	Неможесе имати ружа безъ терня, или бодлица.
Belle parole e cattivi fatti, inganno i savi ed i matti.	Лѣпе рѣчи и зла дѣла, вараю паметне и луде.
Non sempre ria fortuna un luogo tiene.	Ништо тако непостоянo ніе како срећа и благополучіе.
Val più la giunta, che la carne.	Выше вреди приправа, неголи месо.
Sà quanto vale il sale a Chioggia, o Chiozza città.	Онъ зна што соль костує. тоесть: садъ текаръ знаде дабы добро было да е наметань.
Il mondo è fatto a scale, chi le scende chi le sali.	Міръ е, или свѣтъ е направленъ на лѣствe, еданъ по нима слази, а другисе пенѣ.
Chi dorme col cani, si leva con le pulci.	Кои спава са пси, устае съ бухами. Ткосе мѣша у осѣвине изестићега пси.

Chi cerca d' ingannar, vesta ingannato.	Тко тражи да другога превари, остане самъ преваренъ.
Chi compra terra, compra guerra.	Комее мило псоватисе, нека купи землю или село.
Peccato celato, mezzo perdonato.	Грѣхъ сокривенъ, наполакъ опрощенъ.
Si lamenta del brodo grasso.	Тужисе на дебелу юху, или, дамуе жена лѣпа.
Chi per man d' altri s' imcocca, tardi si sattola.	Коисе туђомъ рукомъ пита (или рани) касносе насити.
Al più tristo porco vien la miglio pera.	Найгорой свини, допадне найболя крушка.
E meglio sdrucciolar c' piedi che colla lingua.	Болѣе посернути ногомъ, него языкомъ. Поткнутися, поползнутися.
Val più una beretta, che cento scuffie.	Выше вреди една мужеска капа, него стотина женскихъ.
Assai sà, chi sà, ma più sà chi tacer sà.	Кои много зна, онъ много зна, али выше зна, кои молчати зна.
Aver il cervello sulla beretta.	Имати мозакъ на капи, или, Неразсудно чтогодь дѣлати.
Doglia di donna morta in fin alla porta.	Жалость за мертвомъ женомъ, траетъ чакъ до врата.
Domandar all' oste se hà buon vino.	Питати Гостилника или керчмара, имали добра вина.

Cercar miglior pane che di grano.	Тражити хлѣба кодъ погаче.
Chi ti fà carezze più che non suole o t' hà ingannato, o inganar ti vuole.	Коити годь чини ласкателства или улагивания преко обыкновенного, знай, да илити преварiо, или хоће дати превари.
Non destare il canche dorme.	Не разбућуй пса када спава.
Can ch' abbaja, non morde mai.	Пашче кое лае неће уести нигда.
Can ch' abbaja nonprese cacia.	Псето кое лае, слабо лови.
Una pecora marcia ne guasta un branco.	Една губава овца, поквариће цѣло стадо.
Non comincia fortuna mai per poco, quando d' un mortal si piglia a scherno e giuoco.	Када почне несрећа човека обарати и уничтожавати, нигда не починѣ съ малимъ.
E caduto della padella nella bragia.	Паое изъ таве на жеравицу, или, отъ зла на горше.
Ciascun' attenda a fatti suoi.	Свакій свой посао гледа, или нека свакій свое дѣло гледи.
Tal è creduto santo che non crede in Cristo.	Притворство, много вара люде.
Chi è reo, e buono è tenuto, può far mal assai, e non è creduto.	Ткое зао, а за доброга держе, може чинити много зла, а нитко то вѣровати неће.

Dimmi con chi tu vai, e sapro quello, che fai.	Кажими само съ кимъ ты идешъ, ћю таки знати что чинишъ.
Tanto fà colui, che tienne come colui, che scortica.	Каковѣе годь онай что краде, онакіе и онай что сакрива; обасу Брата еднака.
Corvi con corvi non si cavan mai gli occhj.	Врана врани не вадитъ очи.
La padella al pajuolo: fatti in là che tu mi tigni.	Тава лонцу говоритъ: бѣжи онамо даме не огаришъ.
Ad ogni uccello il suo nido par bello.	Свакой птици свое гнѣздо чинисе лѣпо.
Chi và a letto senza cena, tutta la notte si dimena.	Тко безъ вечере иде спавати, цѣлусе ноћь преврће.
Cento ore di fastidio non pagano un quatrino di debito.	Са сто часова печали, неможесе платити, ни еданъ крайцеръ дуга.
Onor di bocca assai vale, e poco costa.	Честне рѣчи много вреде, а мало костую.
Morta la bestia, morto il veleno.	Нестало скота, нестало лаяня.
Peccato vecchio, penitenza nuova.	Старіи грѣхови, требуютъ покаяніе новое.
Passato il pericolo, gabbanto il santo.	Када е Човекъ у бѣди призива и святе, а кадъсе избави, заборави и Бога.
Ben faremo, ben diremo, mal và la barca senzaremo.	Что годь човекъ добро мысли и намѣрава, прекраснае вещь; Ар-

	Али нейма ништа безъ новаца.
Appetito non vuol salsa.	Ткое гладанъ, сладко еде.
Amore e Signoria non voglion compagnia.	Любавь и Господство, нісу ради содружества.
Amor di puttana e vin di fiasco è la mattina buono e la sera guasto.	Любавь блуднице подобнае вину у бутелки, ербо, кадага гледишъ лѣпое, а кадгасе напіешъ неваля.
Il cul disse all' ortica, io ti conosco mal' erba.	Стражница говори коприви, знамъ я тебе зла траво.
Erba cruda, donna ignuda, e dormire a piana terra, manda l' uomo sotto terra.	Сировъ купусъ ести, съ нагомъ женомъ быти, и спавати на твердой земли, тилѣ люде скоро подъ землю.
Ne donna, nè tela comprar a lume di candela.	Нити купуй жене, ни платно при свѣћи.
La donna è come la castagna, bella di fuori, dentro è la magagna.	Женае како и кестенъ съ двора лѣпа, а изънутра ружна.
Ne di tempo, ne di signoria non ti dar malinconia.	О времену и о Господству нигдасе нестарай.
Le sciagure e le allegrezze non vengono mai sole.	Печали и радости нигда не долазе саме.
È meglio andar solo, che mal accompagnato.	Болѣе ити и саму, него са злимъ дружствомъ.

Ne

La posta è una spesa da principe ed un mestiere da fachino.	Поста есть єдно Княжеско подворенїе, али художество тяжконосителей, или хаюшовъ.
Nel mondo non è felice, se non quello, che muore in fascie.	У свѣту нитко нїє сретнии, него онай, кои умре у пеленма.
Il giuderno della virtù è la gloria.	Награжденїе добродѣтели есть честь и похвала.
Al fine si canta la gloria.	На концу можесе рећи у тецко.
Casa fatta, vigna posta, non si paga quanto costa.	Кућа направлена, и виноградъ насажденъ, неможесе продати, колико стоитъ.
Al molino ed alla sposa sempre manca qualche cosa.	Млину и супруги свагда штогодь не дотѣче.
La vostra bocca sana quei tocca.	Ваша уста, што досижу лѣче.
Aspettare, e non venire: esser in letto, e non dormire: ben servire, e non gradire: son tre cose da far morire.	Чекати, а не доћи: у постели лежати, а не моћи спавати: служити, а не плаћенъ быти: есу три ствари, да може човекъ зи умрети.
Chi non risica, non rosica.	Тко недѣла, онай и нейма.
Nè di state, nè d' inverno non andar senza mantello.	Нити лѣти ни у зиму, нетреба ити безъ кабанице.

Nè di giorno, nè di notte non andar senza pagnotte.	Ни у дану, ни у ноћи не иди безъ брашненице, или, тко носи непроси.
Con arte ed inganno si veve mezzo l' anno, Con inganno e con arte si vive l' altra parte.	Съ Хитрости и съ преваромъ живисе поль године. А съ преваромъ и Хитрости преживисе и друга половина.

RACCOLTA

DI DIVERSE ISTORIE.

I. Risposta Ingenosa.

Un Avvocato, vedendo ch' un Presidente lo sprezzava a causa della sua gioventù, gli disse: Signore son giovane, è vero, ma hò letto vecchi libri.

II. Studente schernito Dal Tadre.

Vedendo un' accorto uomo di villa, che un suo figlio, poco fa ritornato dalla Università, avea un' indole contenziosa, e che ad ogni tratto voleva far da faccente, s' avvisò di rassettargli il cappello in capo, e fargli quell' onore, che meritava. Un giorno dunque, non essendo altro in tavola da desinare, che quatro uova, e dicendo il figlio che fossero sette, allegando, che nel numero del quatro entra il tre, e che 4. e 3. fan sette; il padre per non disputare, tirò a se le quatt' uova, dicendo: io mangierò queste quarto, e tu piglia le tre.

СОБРАНІЕ

РАЗНЫХЪ ИСТОРІЙ или ПОВѢСТЕЙ.

I. Отвѣтъ Благоразумный.

Едань Адвокатъ, видећи дагае Президентъ презырао изъ узрока нѣгове младости, рекао-муе: Господине, я есмь младъ, то есть истина, но читаосамъ старе книге.

II. Ученикъ постыдѣнъ отъ Отца.

Видећи еданъ разумный селянинъ, да нѣговъ сынъ, коисе скоро возвратіо изъ Универзитета. имаде едну гнусителну природу, и да све изыскива кавгу, негледећи гдѣ что треба говорити, и када; сѣтисе даму треба умыти главу, и учинитиму ону честь коюе заслужіо. Едань дань дакле, не имаюћи ничто друго на столу за обѣдовати, него четыри яя, сынъ по обычаю своме почне доказывати, дату имаде седамь, додаваюћи да у число четыри уходе три, и да 4. и 3. чине седамь; Отецъ за не диспутиратисе, повуче къ себи четыри яя, говорећи: яћю изѣсти ова четыри, а ты узми та три.

БИБЛИОТЕКА
Бранислава Ђурђевића
свештеника

III. Goffaggine d'uno, che voleva esser Letterato.

Non sono ancora molti giorni, che un Gentiluomo, il quale vorrebbe pure esser tenuto nel numero de' letterati, si trovava in compagnia d' uomini per dottrina, o per altro famosi, e quivi discorrendosi d' alcune opere nuove e rare, e che in breve si avevano a stampare, egli entro in ragionamento d' unzio morto pocchi giorni avanti, il quale era stato veramente gran letterato, e soggiunse, che questi alla morte sua gli aveva lasciato un' opere da mander fuori, la quale era una delle più belle cose del mondo. Dimandato poi di qual materia trattasse quest' opera, rispose: Jo vi prometto, che ella tratta di quante belle cose sieno al mondo, nè vi potrei dire abbastanza il gran gusto, che io prendo nel leggerla. Ma essendo poi ricercato, se l' opera fosse scritta in prosa, o in versi, il meschino mal accorto rispose, che di ciò non si ricordava.

IV. Astuzia d' un contadino.

Un contadino portando una soma di legna per vendere benchè gridasse spesso: guarda, guarda: un bestiale non volendosi scostare, fù urtato dal contadino, e gli fù stracciato il mantello; e volendo che 'l contadino gliello pagasse, lo

III. НевѢжество единаго, иже хотѢлъ себе ученимъ показати.

Нейма еще много дана, да еданъ Господинъ, коіе хотио дасе держи; и почитуе изъ числа ученыхъ, находіосе онъ у содружеству люди у науками и у другима знаніяма изрядинма, гдѢсе разговараю о нѢкима дѢлма или сочиненіими новыма и рѢдкими даѢсдусе скоро печатати; умѢшасе и онъ у разговоръ представляюЋи о едномъ своме стрицу не давно умершемъ, коіе быо весма ученъ, и придода, да онъ при смерти своей оставіомуе едно сочиненіе да изда на свѢтъ, когае содержаніе о найлѢпшима стварма на свѢту. Вопрошенъ обаче, о каковой матерій дѢиствуе то сочиненіе, отговори: я васъ увѢравамъ да дѢиствуе о свима краснима вещма чтосе находе у свѢту, нити я вамъ могу изяснити довольно онай великій вкусъ и сладость, что я находимъ читаюЋига. Но будуЋи послѢ изыскивано, есть ли то сочиненіе написано свободно (прозаически) или размѢрно (стіхотворно) Сиромахъ лажа, и неискусанъ у свему, отговоріое, дасе о томъ неможе воспоменути.

IV. Коварство единаго селянина.

Селянинъ носеЋи едно бреме дерва на продаю, акое и выкао често, уклонитесе, уклонитесе; опетъ еданъ бездѢлникъ тесе хотio уклонити запеое за нЂга селянинъ и раздереему кабаницу; хотЂаши послѢ дамуе селянинъ пла-

lo condusse d'inanzi al podestà, il quale, udito il caso dal querelante, domandò al contadino, se ciò era vero: Il quale non rispose mai. Onde il Giudice voltatosi a quel del mantello: che vuoi tu? gli disse, ch' io faccia ad un muto? che muto? poiche poco fà gridava a tutto voce: Guarda, guarda. S' egli gridava, dovevi guardarti, e così non t' averebbe stracciato il mantello.

V. Del Papa Giulio secondo.

Un Nobile Romano, amico intrinseco del Papa Giulio secondo, gli disse che molti lamentavano che sua santità attendesse con troppo calore alla guerra contro i francesi: giache Iddio gli aveva dato le chiavi della sua Chiesa, per serrare le porte della discordia; ed aprire quelle della riconciliazione. Il Papa rispose al Nobile: quei tali che dicono simili cose, non sano forse che san Pietro, e san Paolo sono stati compagni, ed ambedue Principi della Chiesa. I predecessori miei si sono serviti della chiave di san Pietro, adesso io voglio adoperare la spada di san Paolo. Il Nobile replicò; Vostra santità sà pero: che Cristo disse: rimetti la tua spada nel fodero. E vero, soggiunse il Papa, ma ricordatevi, che Cristo non lo disse prima, ma doppo che Pietro ebbe ferito.

платиш, поведега на судъ. Судія слышавши случай отъ обиженнаго, пытаое селянина, есть ли то истина? онъ на то ничто ніе отвѣтствовао. И тако Судія обратившися къ тому у когае кабаница раздерша, сказаое: Что ты хоћешъ да а учинимъ съ единимъ нѣмымъ? Каковъ нѣмъ? отговори истецъ; онъ ніе нѣмъ, зачто мало перво выкаое у сав гласъ, уклонитесе, уклонитесе. Кадае онъ выкао, що тыси быо дужанъ уклонитисе, пакъ бы твоя кабаница была цѣла.

V. О Папѣ Юліи второмъ.

Еданъ Дворяннинъ Римскій, искренный другъ Папы Юліа втораго, говоріое ему, да многи тужесе что нѣгово Свят҃ѣйшество съ великомъ ревностію дозволяваю войну продолжавати противъ франціи: понеже Богъ ему даое ключе свое Церкве, дабы заключавао двери несогласія, а отворао мира. На коее Папа отвѣтствовао Дворяннину: оніи, кои тако говоръ, може быти незнаду, да святый Петръ и святый Павелъ былису другоеы, и оба началницы Церкве. Мои Антецессоры служилисусе ключемъ Святаго Петра, а я хоћу употребити сада мечь святаго Павла. Дворяннинъ отвѣтствовао е: ваше Свят҃ѣйшество изволите знати, дае Хрістосъ сказао Петру: вонзи мечь твой во влагалище. Тое правда, рекаое Папа: али воспомените вы, да Хрістосъ ніе прежде сказао, него послѣ када е Петръ вечь ранїо.

VI. D' un caso Fortuito.

Un muratore cadde per disgrazia d' un altotetto, dore egli lavorava, e per fortuna sua cascò addosso ad un' uomo che sedeva di sotto: così senza farsi molto male, amazzò quel povero uomo. Il figliuolo del quale fece citare avanti al Giudice Criminale il muratore, accusandolo d' omicidio. Ma il muratore si difese in questo modo, dicendo: Amico! se io hò peccato, ne voglio far la penitenza: monta tu stesso nel luogo d' onde io caddi, ed io sederò dove, sedeva tuo padre, così precipitandoti abbasso amazzami se tu puoi, ch' io sono contento.

VII. D' un Pittore.

Un Pittore mostrando un cattivo quadro in presenza a molti Pittori di gran grido, si pregiava d' averlo finito in pochissimo tempo. Il che sentendo Appelle, gli disse piacevolmente: non occorre che tu ci dica d' averlo finito in poco tempo, che 'l quadro medesimo lo dice a bastanza da per se.

VIII. D' un Ladrone.

Essendo un Ladro stato condannato alla morte, mentre si leggeva la sentenza, nella quale erano mentovate tutte le sue sceleraggini, diceva continuamente: hò fatto ancor peggio; essendo poi finalmente domandato, che cosa poteva

aver

VI. О случаю нечаяномъ.

Еданъ зыдаръ по нещастію падне съ нѣкога высокога крова, гдѣ е онъ работао, а по щастію своему падне на человѣка, кое сѣдio доле, и тако не учинивши себи много зла, убіе онога бѣднога человѣка. Сынъ убитога позове на судъ зыдара обвинуюћига да е онъ смертоубійство сдѣлао. Однако зыдаръ защитіое себе такимъ образомъ, говорећи: друже! акосамъ я сагрѣшіо, хоћю учинити и покаяніе: попнисе ты на оно исто мѣсто откудасамъ я пао, а яћю сѣсти гдѣ сѣдio твой отецъ, и тако омакнисе доле и убиме ако узможешъ, ясамъ доволянъ.

VII. О живописцѣ.

Еданъ живописецъ показываюћи худо написаный образъ, у присутствію многихъ живописцахъ съ великимъ крикомъ; хвалiосе, дагае у весма кратко време совершіо. Кое слушаюћи Аппеллесъ сказаомуе у чтиво: тое излишно, што ты намъ объявлюешъ дасига у кратко време совершіо, ибо само изображеніе чрезъ себе доволно то показуетъ.

VIII. О разбойницѣ.

Будући еданъ разбойникъ осужденъ на смерть, между тымъ кадае читанъ приговоръ или рѣшеніе у комесу была именована сва нѣгова беззаконія, непрестанно говоріое, учинiосамъ и еще горе, наконецъ кадасуга пита-

пита-

aver fatto che fosse peggiore; rispose: mi sono lasciato incarcerare.

IX. Risposta Piacevole d' Esopo.

Passando un gran Persognaggio per una contrada, dove erano tre schiavi da vendere, cioè un Grammatico, un Cantore, ed Esopo, quegli dimandò prima al Grammatico, quel che sapesse fare, il quale rispose: ogni cosa. Di poi fece la stessa al Cantore, il quale gli rispose parimente ogni cosa. Ma venendo ad Esope, e domandandogli, quel che sapesse fare, questi rispose; niente. E come disse il suddetto Signore? Perchè, soggiunse Esopo, questi due col saper fare ogni cosa, mi hanno lasciato niente, che io possa saper fare! In fatti quei, che dicono di non saper far niente, il più delle volte sanno molto; e zui che fanno professione di saper far tutto, son quei, che comunmente non sanno nulla.

X. Differenza d' un uomo Dotto ad d' un' Ignaro.

Fù domandato a uno qual differenza fosse trà un' uomo dotto ad un' ignorante? il quale rispose: appunto tale, quale si ritrova trà il Medico, e l' infermo.

питати, чтобы онъ еще хуже могао сдѣлати; отвѣтствовао е: чтосамъсе дао затворити у темницу.

IX. Отвѣтъ Учтивый Езоповъ.

Проходеѣи еданъ знаменитый Господинъ чрезъ едну улицу, гдѣсу были три роба на продан, то есть Писаръ, Пѣвецъ или Псалтъ и Езопъ, вопрошавао е онъ попайпре Писара что знаде дѣлати, коіе отвѣтствовао: свашто. Послѣ учиніое истый вопросъ пѣвцу, коимуе отвѣтствовао подобно: свашто. Но доходеѣи къ Езопу и вопрошаваюѣига знали онъ штогодь, отвѣтствовао е: ништа. А како ништа рече горѣ именоватый Господинъ? Зачто, придода Езопъ, ова двоица знаюѣи све вещи дѣлати, нісуми оставили ништа, дабы я могао знати! У самомъ дѣлу оніи, кои сказываю да незнаду ништа, выше крати знаду много; а оніи чтосе держе да знаду све вещи, есу онаковіи да обычно незнаду ништа.

X. Различіе человѣка ученаго, и незнающаго.

Вопрошавалису едного, каково бы различіе было между человѣкомъ ученымъ и незнающимъ? Отвѣствовао е онъ: сасвымъ таково, каково находисе между Лѣкаремъ и больнымъ.

XI. D' un Nobile Romano.

Il Poeta Ennio ordinò alla sua serva, che dicesse ad un nobile Romano che, pichiava alla porta, ch' ei non era in casa. E benche poco innanzi avese con gli occhi proprii visto entrara il Poeta in casa: ricevuto ch' ebbe la risposta dal la serva, si parti, dicendole: mi dispiace di molto, ch' il vostro padrone non sia in casa. Alcuni giorni doppo, il Poeta, andò dal Gentiluomo per parlargi di cosa di gran consequenza, con isperanza di ritrovare il patricinio et aiuto ne suoi urgenti bisogni appresso del Nobile. Nel medissimo tempo che picchio alla porta, s' affaciò alla finestra il Nobile, edisse al Poeta: il padrone nou è in casa. Come puo egli non essere in casa, giache lo vedo e mi parla replicò il Poeta. Il Nobile gli soggiunse: credetti io ultimamente alla tua serva, deh perche non mi vuoi creder a me? sappi adunque ch' io sono in casa per altri, ma non per te.

XII. D' un Pastore e d' un Cordegliere.

Arrivato nell' istesso tempo un Francescano, ed un Ministro Calvinista alla rippa d' un fiumicello, sopra il quale non c' era ponte per passarvi, perciò tirarono la sorte tra di loro, per veder al quale di due toccarebbe di portar l' altro di là del fiume. Il frate avendo perduto, prese il Ministro sopra le spalle, lo portò fin al mezzo del fiume, ove giunto che fù, gli doman. dò

XI. О Дворянинѣ римскомъ.

Пиита Енний заповѣдio своей слушкины да скаже едному дворянину Римскому, коie куцао у врати, да онъ нie дома: Дворянинъ акое и видio не много прво собственныма очима дае ушао Пиита у домъ; однако примивши отвѣтъ отъ служкинѣ отишаое, говорећи ей: менie повесма жао да вашега господара нie дома. Послѣ тога нѣколико дана, Пиита поће къ дворянину проговарити съ нимъ о вещи важной, у надежди, даће онъ наћи отъ нѣга заступление и помощь у своихъ крайнихъ нуждахъ. Въ то исто время, кадае онъ куцао у врата, Дворянинъ погледи на окно и скаже Пиити: господаръ нie дома. Какобы то было могуће отвѣствуе Пиита да онъ небы бio дома, будући я нѣга видимъ и онъ со мною говоритъ. Дворянинъ нѣму отговори: ясамъ вѣровао твоей слукины, а зачто ты нећешъ мени вѣровати. Знай дакле, да я есмь дома ради другихъ, но не ради тебе.

XII. О Пасторѣ Калвинскомъ и монасѣ Францисканскаго Ордена.

Приспѣли у едно время Францисканъ и Пасторь Калвински на брегъ едне рѣкице, на коей нie было моста за прећи нима; зато договоресе метати жребя, комуће пасти изъ нихъ носити другога на ону страну рѣки. Францисканъ изгубивши, узме Пастора на плећи, и донесега до средины потока, гдѣ кадае дошло, вопросилъ с нѣга, носитъли онъ но-

dò se portava danari in saccoecia? il quale avendogli risposto di sì; lo gettò subito nell' acqua, dicendo: la Regola del nostro Padre san Francesco mi proibisce di portar danari.

XIII. Pacevole sciochezza d' un Servitore.

Un Gentiluomo in Parigi, uscire di casa, impose al suo servitore, che andasse in becheria da un macellajo chiamato David, e da lui comprasse delle trippe. Ma avedole il macellajo già vendute, il servitore andò a ritrovare il Padrone in chiesa, che udiva la predica, e dicendo il predicatore, nel punto che costui entrava: *che cosa disse David?* egli subito rispose: che ha vendute le trippe! Da lì in poi, essendo il servo spesse fiate mottegiato dal suo padrone, chiamandolo Rè dei pazzi. Piacesse a Dio, gli rispose egli un giorno, che io fossi Rè de' pazzi e de' matti! sarebbe maggiore il mio regno di quei di tutti Rè della terra, e voi anche, Signor Padrone, sareste mio vassallo.

XIV. Il Cane Ingannato.

Un cane aveva rubbato della carne, per mangiarla perche aveva fame, e se ne fuggì, per paura d' esser preso. Bisognava passasse un fiumicello per metersi in sicuro. Faceva sole, e questo cane nuotava in quel fiume; e quando fù nel mezzo mi pare, diceva tra se stesso, di vedere

новаца у кеси? кои докће отвѣтствовао, да носитъ, таки бацiогае уводу, говорећи: Правило нашего святаго Отца Францiска запрещава мени носити новце.

XIII. Прiятное неразумiе единаго служителя.

Нѣкiй Неметъ у Паризу, исходећи изъ дома, наложи свомъ служителю, да отиде на месарницу къ едноме месосѣчцу зовомомъ Давiдъ, и отъ нѣга да купи бураге. Но будући онихъ месосѣчцъ већь продао, служитель отиде наћи господара у церкви, гдѣ слушао проповѣдь, и говорећи проповѣдникъ, у онай истiй часъ када онъ ухо[illegible]ше въ церковь: *что говоритъ Давiдъ?* онъ таки отвѣствуе: дае продао бураге! Отъ тога времена бываое слуга много реди прекорыватъ отъ свога господара, зовућига царемъ отъ будала. Богъ бы дао речему онъ еданъ дань, дабы я быо Царь будалма и лудимъ! было бы мое царство пространiе, него ли свiю Царева на земли; и вы еще Господине милостый, были бы мой подданикъ.

XIV. Пасъ Преваренъ.

Пасъ украо месо дага нађе зачтое быо гладанъ, и бѣжаое отъ страха, да небы быо поиманъ или ухваћенъ. Требоваое да преће чрезъ нѣку малу рѣку, запоставитисе у безопасность. Сiяло солнце, а онъ пливао по рѣки и кадас быо на средины, чинимсе, сказаое

dere nel fondo dell' acqua un' altro pezzo di carne (non era che l' apparenza di quel ch' egli portava) io voglio pigliar ancora quello, soggiunse egli. Apre nello stesso tempo la gola, ma il primo furto, ch' aveva fatto, cadde nell' acqua, sicchè quel povero ladro non potette goder nè l' uno nè l' altro.

XV. D' un' uomo Prudente.

Fece un mercante una perdita considerabile, ed impose al figliolo di non dirlo a nessuno; promise quegli d' ubbidire, ma pregò il padre di dirgli, qual vantaggio produrrebbe il silenzio? gli rispose il padre, lo faccio acciochè a vece d' una disgrazia, non ne abbiamo a sofferir due: l' una d' aver fatta questa perdita, l' altra di veder rallegrarsene i vicini.

XVI. Pentimento di seconde Nozze.

Desinando insiemme marito moglie, vennero parlando, a contesa. La moglie per dispregio, diede la metà della carne, che era in tavola ad un povero, il quale apunto aveva bussato alla loro stanza, dicendo: io te la do per la buon' anima del mio primo marito. Il marito veduto ciò, porgendogli l' altra metà, disse: io te la do per felice memoria della mia prima moglie. E per tal fatto rimasero amendue col pane asciutto.

XVII.

заое онъ самъ у себы, да я видимъ на дну воде другій комадъ меса, (а ніе друго было, само осѣнь, или подобіе онога чтое носіо, я хоћю узети и оно, рекаое. Отвори у то исто время уста; но и первый крадежъ чтое быо учинио упадие въ воду: и тако овай бѣдный тать, ніе могао уживати ни едно нити пакъ друго.

XV. О человѣку Благоразумномъ.

Учини еданъ терговацъ изгубленіе знаменито, и наложи сыну да некаже никому; обѣщасе онъ то исполнити, но, моліое отца дамy каже, какову бы корысть произвело молчаніе? отвѣтствовао нѣму отецъ, я то чинимъ да вмѣсто єднога нещастія, не терпимо два: едно чтосмо учинили ово изгубленіе, а друго да гледимо гдѣсе радую сосѣди.

XVI. Раскаяніе втораго Брака.

Обѣдуюћи скупа мужъ и жена, дошлису разговараюћисе до свађеня. Жена изъ перкоса или презираня, даде полакъ меса чтосу имали на столу едномъ просяку, коіе у то исто время куцао на нихъ собу, говорећи: ятига даемъ за добру душу мога первога супруга. Мужъ видећи то, пружаюћиму другу половину, рекне: ятига даемъ за щастливо воспоминаніе мое перве супруге. И чрезъ таково дѣло остану обоица са сухимъ хлѣбомъ.

XVII.

XVII. D' un Cavalcante a cavallo.

Un Veneziano, che non era mai uscito da Venezia, e che perciò non doveva saper molto cavalcare, essendo montato la prima volta sopra un cavallo. che era vestio. e che anzi non voleva andar a vanti, benche lo spronasse, cavò il suo fazzoletto dalla saccoccia, ed espostolo al vento, disse: non mi stupisco più se questo cavallo, non s' innoltra, perche il vento è contrario.

XVIII. Accidente occorso ad un cittadino Uccelatore.

Ad un nobil Cittadino Romano della famiglia degli Scipioni, mentre, si doveva creare Edili, e che egli procurava d' esser uno di quelli, venne intorno un uomo di villa, al quale egli toccò la mano, ed avendola sentita aspra e calosa, gli dimandò in atto di burla, se egli caminasse con le mani, o co' piedi. Per questo motto concepì il campagnolo tanto sdegno, che a guisa di fuoco fra la stoppa, accese tutta la plebe contro, dèl detto cittadino, e fece tanto contrasto, che per diffetto di voti rimase bianco, ed escluso da quella dignità. Alloro con vergogna s' accorse il nobil Cittadino quanto dannosa, e biasimevol cosa sia lo speffare un uomo ignobile.

XVII. О ездущемъ на коню.

Еданъ Венеціанъ, кои никада ніе быо изышао изъ Венеціе, слѣдователно ніе быо дужанъ ни знати много яшити; узяшивши первый кратъ на коня, коіе быо чюдливъ и ніе хотіо поћи на предъ, акогае и обадао или махмузао, извади мараму изъ чепа и дигнсе на вѣтаръ, рекаое: нечудимсе выше, чтосе овый конь не помиче. ибое вѣтаръ противанъ.

XVIII. Приключеніе случившееся единому гражданину птицоловцу.

Едному благородному Гражданину Римскому отъ Фамиліе Скипіонове (случилосе) между тымъ кадасу поставляти селоначалницы или князи, и онъ стараосе да постане еданъ отъ нихъ, доће у томъ еданъ человѣкъ со села, коему онъ додирне руку, и кадае ощутіо ню сурову и затверднуту, питаое нѣга на начинъ шале, ходили онъ на руками или на ногами. За ову рѣчь зачне селянинъ толико негодованіе и гнѣвъ, да на начинъ огня между кудсломъ, запали савъ народъ, противъ реченнаго Гражданина, и учини толико противленіе, да онъ чрезъ лишеніе мнѣнія или вотума, остане изключенъ отъ онога достоинства. Тадай со срамотомъ сѣтисе благородный Гражданинъ, колико щетна и хулителна вещь есть ругатисе человѣку неблагородному.

XIX. Risposta di Trivulgio a Luigi. XII.

Volendo Ludovico duodecimo mover guerra contro il Duca di Milano, domandò a Giacomo Trivulsio sperimentato Capitano, qual provisione ci era maggiormente necessario; a cui il Trivulsio rispose: tre cose vi sono molto necessarie; danari, danari, ed ancor danari.

XX. Risposta di Pico della Mirandola.

Stando certi Cavallieri ammirando la vivacità e prontenzza d' ingegno di Pico della Mirandoglia, che pure non aveva compito ancora l' anno nono dell' età sua; un vecchio buffone venne a dire in presenza di questo spiritoso Principino: quando gli fanciulli nella tenera età loro hanno tanto ingegno, diventano poi nell' età matura stupidi e goffi. Allora disse Pico; se ciò che dite, è vero: bisogna certo ch' abbiate avuto nella vostra fanciullezza eccellentissimo ingegno.

XIX. Отвѣтъ Тривулсія Лудовику XII.

Хотеѣи Лудовикъ дванадесятій войну обявити Херцогу Медіоланскому, вопрошавао Іакова Тривулсія искуснога Капитана, каковабы провизія была верху свега нужднѣйша; коемус Тривулсій отвѣтствовао: три вещи есу сасвимъ нуждне; новцы, новцы, и еще новцы.

XX. Отвѣтъ Пика де Мирандола.

Стоеѣи нѣкіи Кавалеры удивлявaюѣисе живости и остротѣ разума Пика де Мирандола, а чрезъ то, что нѣму неисполнилосе еще деветь лѣта отъ рожденія; нѣкій старый дебелоглавацъ приступи и рекне у присутствіи овога умнога Княза: када дѣца у младима лѣтма имадутъ толико разума, то они у созрѣломъ возрасту бываютъ безумны и простацы. Тадай рече Пикъ; акое то что говорите истина: треба доиста дасте вы имали у вашемъ младенчествѣ превосходный разумъ.

NOTIZIE ED AVVERTIMENTI PER CHI STUDIA LA LINGUA ITALIANA.

ПОНЯТІЯ И ПРИМѢЧАНІЯ РАДИ ОНЫХЪ ИЖЕ ОБУЧАЮТСА ЯЗЫЦѢ ИТАЛІАНСТѢМЪ. *

Indole, o genio della lingua Italiana, e sue varie denominazioni.

Свойство, или природа языка Италіанскаго, и нѣгда различная наименованія.

La lingua italianà, come testè abbiam detto, è nata immediatamente della guasta latinità. Tutti i dialetti delle diverse provincie d' Italia hanno l' impronta di questa comune origine; perocchè le parole fondamentali sono in tutti le stesse. Tutti hanno i medesimi articoli, le medesime preposizioni, il medesimo regimento. La differenza sta in alcuni vocaboli famigliari domestici, o nella maggiore, o minore pienezza, che può produrre qualche diversità nella ortografia, o, se si vuole, nella forma accidentale, o delle parole. Nel parlare ciascuno si accommoda all' usanza del suo paese. Ma nello scrivere siamo da trecento anni in quà convenuti nel seguitar la forma, che alcuni primi scrittori diedero alle parole. Tuttavia perchè questo linguaggio pareva più conforme ad uno, che ad altro degl' idiomi usati in Italia, fu gran questione tra alcuni celebri letterati del secolo XVI, che si è suscitata di nuovo nell' età nostra, se essa debba chiamarsi lingua volgare, o fiorentina, o toscana, o italiana, o comune, o cortigiana. I partigiani di queste diverse opinioni ebbero tutti, come accade il più delle volte, in qualche senso ragione: perchè in sostanza quella lingua per diversi rispetti può chiamarsi giustamente con qualunque siasi di questi nomi. Ella può dirsi *volgare*, perchè era una volta nella bocca del volgo, prima che fosse nelle scritture de letterati: ella può dirsi *fiorentina*, perche fra le varie inflessioni de' nomi, e de verbi, che usano i popoli Toscani, furono adottate quelle, che usavano i Fiorentini, e perchè i primi scrittori, che l' illustrarono, e le acquistarono riputazione, erano Fiorentini. Può chiamarsi *toscana*, perchè si parla nelle altre città della Toscana, non meno che in Firenze. Ella è *italiana*, perchè è da lungo tempo la lingua letteraria, e civile di tutta l' Italia, intesa, ed usata comunemente da qualunque Italiano alquanto civile; ode alcuni la chiamarono anche, lingua comune d' Italia.

* Взято изъ сице называемыя книги Bibliopea, o sià l' arte di compor libri, di Carlo Denina. Torino 1776. Parte I.

Della lingua letteraria degl' Italiani.
О языцѣ ученѣмъ Италіановъ.

Ma degna di particolar considerazione mi sembra l' opinione di chi chiamò questa lingua non volgare nè italiana, nè fiorentina, nè toscana, ma *curiale*, *cortigiana*. Nel libro della volgare eloquenza, che viene attribuito a Dante, e che se non è di questo autore, è certamente dell' età sua, la lingua, che usavano i letterati Italiani, vien chiamata lingua curiale, che è lo stesso, che

che dir cortigiana siccome curia romana, e corte di Roma significavano la ſteſſa coſa. Queſta denominazione fu poi rinnovata ne' primi luſtri del secolo XVI, e più ampiamente spiegata da un Vincenzo Calmeta, il quale in un trattato, che scrisse della poesia volgare, chiama *cortigiana* la lingua poetica, e rendendo ragione distinta e precisa di questa denominazione, vi ſtabilì sopra un siſtema, che se non è l' unico, o il più comune, è certamente il più ragionevole, e il più sicuro per gli scrittori. Il Bembo, e il Caſtelvetro, che videro quell' opera manoscritta, ce ne lasciarono ragguaglio: e noi l' esporremo quasi con le parole del Castelvetro. Primieramente egli commenda oltre le altre lingue d' Italia la fiorentina, e vuole, che il poeta ottimamente l' impari, e che studii 1) con gran diligenza e giudizio Dante, e Petrarca, e lo esorta a portarsi in corte di Roma, dove con minor difficoltà portrà affinare la lingua già appresa e da' Fiorentini, e da' predetti scrittori; lasciando quello, che le altre lingue d' Italia avessero di cattivo e prendendo ciò, ch' esse avessero di migliore. La ragione, per cui s' indusse ad assegnar la corte di Roma per affinamento della lingua compoſta della fiorentina, e di quella d' due poeti, era questa, perchè la corte di una città, che abbia principe, parla più nobilmente, che non parlano i provinciali, quelli del contado, e ancora il comun popolo della ſteſsa città; perciò dee credersi, che i cortigiani di Roma favellino più gentilmente, che non favellano i popoli generalmente, e anche i cortigiani de' paesi, onde ſono venuti, di modo che il poeta

sen-

1.) Лучше сказати studi съ единымъ i.

senza imprender fatica di scorrer quà, e là per tutte le corti d' Italia, può con molta facilità emendare, e adornare la lingua appresa da' Fiorentini col fiore di tutte le lingue italiane raccolte in un luogo. E' chiamavala cortigiana, perchè doveva o formarsi, o perfezionarsi nella corte di Roma.

Io prescinderò da alcune particolarità accidentali di questa opinione del Calmeta. Altrove sarà luogo di dimostrare, che quella, ch' egli chiama lingua poetica più giustamente chiamerebbesi lingua letteraria. Presuppongo or volentieri, che la lingua fiorentina sia la migliore in ogni modo, che qualunque altro dialeto di Toscana, a di altre provincie d' Italia, ancorchè Fra Iacopo Passavanti scrittor tanto celebrato da' Fiorentini non moſtraſſe di farne maggiore stima, chè degli altri dialetti toscani; e che il Vellutello dottissimo, e celebre scrittore del secolo XVI. abbia lasciato scritto espressamente, che il dialetto fiorentino fosse il pessimo di tutti i dialetti della Toscana. Nè esaminar voglio, se per da nome ad una lingua viva di una Nazione abbisogni cercarne la denominazione da una corte particolare. Ma il Calmeta avea gran ragione di diſtinguere la lingua, che dee usarsi nelle scritture, da quella, che parlasi volgarmente, e di asserire, che il corpo grosso, ed impolito del linguaggio popolare dovesse raffinarsi, e pulirsi, mediante la conversazione, e la pratica di una corte compoſta di varie persone di diverse città di Toscana, di Romagna, della Marca, del regno di Napoli, persone per l' ordinario aventi ingegno, educazione, e dottrina, nella conversazione delle quali doveano lasciarsi necessariamente que' vocaboli, quelle frasi, che erano solo proprie del volgo di Firen-

ze,

ze, di Siena, di Pisa, e ritenersi quelle, che erano comuni a molte città con l'inflessione, e forma compita, più significante più chiara, e più armoniosa. Di l' forza è venuto il proverbio di lingua toscana in bocca romana, che non dee tanto significare, che si pronuncino voci toscane con accento romano, quanto che il corpo del linguaggio fiorentino, o toscano si debba perfezzionare usando le parole, pronunziandole, e scrivendole colla scelta, e colla discretione, che si usava dai cortigiani, cioè da' prelati, ufficiali, ed ambasciadori, che si trovavano nella corte di Roma; i quali per intendersi più facilmente gli uni gli altri, e farsi intendere anche da quelli, che venivano da paesi fuori d' Italia, usavano maggior discernimento di parole, e più pienezza di pronunzia, non mozzando le parole, come si facea volgarmente da' fiorentini. Certa cosa è che i primi scrittori, i quali acquistarono credito a questa lingua, e ne sono ancor oggi riguardati come maestri, ed esemplari, formarono il loro stile piuttosto col praticare uomini di corte, o altrettali persone civili, e letterate, che col frequentar le logge, 2) e i me

2. Logge или Loggie называется едино мѣсто въ Флоренцiи на противъ Palazzo vecchio стоящее, на подобiе письмена П, на коемъ столпъ многоразличная отдѣленiя или горницы, ради магистратскихъ лицъ (uffizi) и совѣтствованiяхъ. Подъ сiя называемыя Loggie собираются особы различныхъ званiяхъ и достоинствахъ ради дѣлъ купеческихъ и гражданскихъ, или ради прохожденiя; еще и во время мясопоста (покладе) въ наличницѣхъ (Maschere) множество веліе людей тамо собирается радующися и веселящися о наступающемъ воздержанiи.

mercati di Firenze. Di Dante è cosa troppo nota, che avendo scorsa tutta l' Italia tolse vocaboli, e forme da diversi dialetti; ed egli fu forse il primo, come abbiam detto, che non solo coll' esempio, ma con presciso avvertimento a de terminare, che la lingua, in cui scrisse, era lingua curiale, cioè lingua di corte; e se il suo stile ha tutta via qualche difetto, ed è duro, e difficile, e poco gradevole in molti luoghi, non è certo per quelle poche voci, che egli prese da altri dialetti, ma dall' aver usate maniere troppo volgari. Il Boccaccio benchè dica di avere scritto in volgar fiorentino, non si dee intendere, che scrivesse come parlava il volgo di Firenze, ma che usasse il corpo della lingua, quale usavasi da' Fiorentini: specialmente dovendo egli introdurre gentiluomini, e donne Fiorentine a raccontare, e ragionare familiarmente. Nè questo ci toglie di credere, ch' egli si studiasse di raffinarla e di correggerla e perfezionarla, con osservare quali fossero le parole e le frasi più generalmente intese per tutta l' Italia. Nè ebbe sì grande il torto chi disse, che il Boccaccio sarebbe scrittore esimio, se non avesse imbrattate le sue scritture con qualche centinajo di voci fiorentine. Per altro a fine di dar nobilità, e dignità al suo stile procurò di regolarlo in qualche modo sopra la gramatica latina, conoscendo benissimo, che una lingua immediatamente nata da lei, dovea dalla materna indole ritrarre qualità, e natura. Ma sopra tutti gli altri notabile è l' esempio del Petrarca, di cui lo stile è senza fallo il più bello, il più nobile, e insieme il più nitido e facile, che abbiamo da quattrocento anni in Italia. Certo è, che il Petrarca non nacque, e non fu mai in Firenze. Dicono alcuni, che egli apprese la lingua da'

genitori suoi, che erano Fiorentini, benchè fuorusciti. Ma chi potrà mai persuadersi, che un uomo, che passò la vita sua negli studj e nelle corti di Napoli, di Romagna, di Lombardia, di Provenza, abbia nello scrivere piuttosto usate le voci, e le parole, che nell' infanzia potè apprendere o dalla madre, o dal padre, e non piuttosto quelle, che sentì proferire da' prelati, da' cortigiani, o vide usate da' precedenti scrittori? Leggendo egli adunque Cino da Pistoja, Fazio, e Lupo degli Uberti, Brunetto Latini, Guido Guinicelli, e Guido Orlandi, Guittone d'Arezzo, e spezialmente Dante, andò scegliendo quelle voci, che conosceva più confacevoli all' uso comune, e più atte in qualunque modo ad essere ricevute, e conservate universalmente? Egli pure il fece con tal senso, e discernimento, che, come giustamente notò Sperone Speroni, pare che abbia elette, e raccolte le parole col consiglio di tutta l'Italia. Il Salviati lodando al cielo constantemente lo stile di questo poeta dice, che fu egli stesso creator del suo proprio linguaggio. Se dunque fino ai tempi di Dante, e del Petrarca la lingua o cortigiana, o poetica, o letteraria, che vogliamo chiamarla, imparavasi non dal volgo di Firenze, ma dalle scritture, e dal colloquio di persone gentili, e colte, quanto più divenne ciò necessario dopo l'età di Leon X. dopo che si fu stabilito a pieni suffragj, che questo nostro linguaggio avesse da conformarsi a quello, che avevano usato gli scrittori, che erano vissuti due secoli innanzi? Allora tutti gli scrittori più celebri; ed anche zelanti partigiani del fiorentinismo pregiaronsi d' aver imparata la buona lingua dal Boccaccio, e dal Petrarca, e a norma de' loro scritti tutti i letterati regolarono la gramatica.

Così Iacopo Sanazzaro Napolitano, Francesco Alunno Viterbese, Giovanni Mauro del Friuli, Lud. Ariosto Ferrarese, Baldassar Castiglione di Urbino, Annibal Caro della Marca d' Ancona, il conte Matteo di S. Martino Piemontese, Pietro Bembo, Trifon Gabriele, Gaspar Contarini, Veneziani, il Molza, ed infiniti altri s' accordarono facilmente a scrivere lo stesso linguaggio, che il Berni, e il Machiavello, il Guicciardini, il Nardi Fiorentini. Tutti leggendo gli stessi libri s' andavano autorizzando gli uni sopra l' esempio degli altri sì nel rifiutare alcune voci, che pareano troppo plebee e rancide, sì nell' adottar quelle, che, l' uso vegliante introduceva. Tanto erano lungi que' letterati dal voler fissar la sede di questa lingua in una sola provincia, e molto meno nella sola Firenze, che Benedetto Falco Napolitano fece progetto: „che dovesse la Signoria „di Venezia pigliarne cura; perchè erano in Venezia maggior numero d' uomini che altrove, „e riformar l'idioma italiano, componendone una „sola lingua comune a tutti, che generalmente „si potesse usar senza biasimo.

O fosse per queste proposizioni del Falco, o la celebrità grande di tanti Scrittori italiani, che fiorivano in Venezia, dove si faceva un numero incredibile d' ezioni di libri Italiani, o qualche si fosse altra cagione, si svegliò negli animi Fiorentini una fierissima gelosia; onde incominciarono a pretendere, che la lingua del Boccaccio, e degli altri celebri scrittori fosse loro propria fiorentina. Bartolomeo Cavalcanti trovandosi in Venezia fuoruscito fu il primo a sfoderare un tal titolo per mettersi innanzi agli altri scrittori, che colà pur si trovavano, e per l' invidia, che portava particolarmente a Sperone Spe-

Speroni. Qualche tempo dopo Bastiano Derossi, e il cavalier Lionardo Salviati tornarono a suscitar queste contese per certa loro animosità contro il Tasso, cercando di rendere quasi municipale la lingua Italiana, e a farne un proprio arcano, e mistero. E se dovessimo attendere ad alcuni di loro non basterebbe un soggiorno di molti anni in Firenze per bene apprenderne la favella. Ma queste tali pretensioni furono combattute dalla maggior parte de' letterati, e da' medesimi Fiorentini poco approvate.

Qual vantaggio abbiano i Fiorentini, e egli altri Toscani nell' uso di questa lingua.

Каковъ прибытокъ, или преимущество имѣютъ Флорентинцы и прочіи Тосканцы въ употребленіи сего языка.

Già l' attento lettore non habisogno, che gli si ricordi, che noi trattiamo qui della lingua non in quanto ella si parla conversando, ma in quanto si usa scrivendo: nè vi ò chi dubiti, che dove tra più persone di diverse province d' Italia si avrà a parlar familiarmente un Fiorentino, un Sanese, un Romano non sieno per parlar con più franchezza, e grazia in lingua italiana, che un letterato Veneziano, un Marchigiano, un Lombardo. E ben era soverchio, che gli autori delle prefazioni all prose fiorentine ci facessero tante volte sentire, che Teofrasto dopo dieci anni di studio, e disoggiorno fatto in Atene fosse riconosciuto alla pronunzia per forestiero. Più a proposito l' esito sarebbe l' esaminare se le orazioni, che sono in quella raccolta, più giovino all' eloquenza italiana, che quelle, che già aveva raccolte di diversi scrittori il Sansovino, o le prediche del Musso, del Scripando, del Fiamma; le lettere del Caro, o degli altri uomini illustri, o quelle de' principi a' principi non sieno migliori modelli che quelle del Sassetti o del Borghini; e se lo stile dittacio, e scientifico, quale poi l' usarono il Redi, il Magalotti, e anche il Galileo; si dovesse imparare meglio dalle lezioni, che si contengono fra quelle prose, che dai libri verbigrazia del Ruscelli, del Castelvetro, del Muzio, d' Alessandro Piccolomini, e di tanti altri Toscani.

Veramente anche per conto dello scrivere i sostenitori del volgar fiorentino fecero altamente suonare, che Bembo, Caro, Lollio, l' Ariosto, ed altri buoni scrittori non Fiorentini dimorarono alcun tempo in Firenze. Ma chi è quel sì curioso investigatore di stile, e di toscanità, che ci voglia notare quali sieno le voci usate o dal Bembo, o dal Lollio, che essi abbiano avuto bisogno di apprendere in Firenze, e che già non si trovassero usate da' precedenti scrittori, o tratte manifestamente dalla lingua latina? O chi serà che possa notare altre differenza tra questi scrittori e il Muzio, il Ruscelli, il Domenichi, il Dolce Cinzio Giraldi, il Musso fuorchè quella, che nasce dalla maggior diligenza nel rivedere, e ritoccare i proprj scritti, e nella più rigorosa scelta de' vocaboli? Finalmente chi mai dirà, se la copia prodigiosa di bei vocaboli, che troviamo nelle opere del Caro, sia da lui stata raccolta, e scritta in Firenze in Roma, in Parma, e Piacenza, in Macerata, e dovunque fosse o da libri, o dalle poesie pubblicate, e stampate.

An-

Anzi il Bembo stesso ristorator celebre della lingua fiorentina diceva, che per iscrivere fiorentinamente di poco vantaggio era l'essere nato Fiorentino, fino al suo tempo era cangiato il linguaggio dall' età del Boccaccio. Altri per questa ragione del corroto volgar fiorentino mettevano in questione se per acquistar purità, ed eleganza di lingua italiana, o come altri volea chiamarla fiorentina, fosse meglio eser nato, e vissuto in Firenze, o in altra provincia d' Italia.

„ L' alterazione, diceva un apologista del Tasso, che nella fiorentina favella dal tempo antico del boccaccio al tempo moderno è tanta, che „ chi parla come in usando, e trattando insieme, „ si usa comunemente a Firenze, parla male, „ e contro le regole; e chi parla come il Boccaccio parla bene, e regolatamente. Nè questo solo è in alcune voci, ma in tutto il corso dell' „ orazione. Ed il Muzio non l' ha provato con „ gli esempi in mano nelle sue *battaglie?* Quanto allo scrivere non solo monsignor della Casa. „ Ma qualsivoglia altro o Fiorentino, o non Fiorentino che si sia, se vorrà affaticarsi nella lingua, non è dubbio, che non debba riuscire „ grande in essa, e pareggiar gli antichi. Ma „ crediamo noi forse, che basti impararla dal popolo Fiorentino, o che monsignor della Casa da „ esso l' apprendesse? Se è così perchè non sono „ pari a lui tanti altri, che ebbero lo stesso maestro, e come può essere, che tanti altri scrittori stranieri, che sotto questo maestro non furono si può dir mai, abbiano superato tanti Fiorentini, e siano iti al pari o quasi al parti del „ Casa, come il Bembo lo Sperone, il Guidicione, „ ed altri. „ Così il Gustavini. E tutti i ragionamenti

menti del Varchi nell' Ercolano non conchiudono altro, se non che per parlar bene fiorentinamente bisogna esser nato, o allevato in Firenze; e che per bene, e nobilmente scrivere in questa lingua bisogna impararla da' buoni scrittori. Egli concede in più luoghi, che il Muzio, il Castelvetro, il Castiglione, e diversi altri, che protestavano di non aver imparata la lingua in Firenze, ma da' libri, scrissero bene nella lingua, ch' egli pretende doversi chiamar Fiorentina, e che essi chiamarono pur italiana: e di buona fede confessa, "che nelle maniere nobili così bene, e „ meglio, possono scrivere i *forestieri* come i *Fiorentini* secondo la dottrina, e l'esercitazione di „ ciascuno. „

Anche il Lasca uno de' primi creatori dell' accademia della Crusca dichiarò espressamente, che i forestieri scrivevano meglio che i Fiorentini la lingua volgare, perchè con più diligenza studiavano da buoni scrittori, e ne osservavano le regole.

" La lingua nostra è ben da' forestieri
„ Scritta, assai più corretta, e regolata,
„ Perchè dagli scrittori puri, e sinceri
„ L' hanno legendo, e studiando imparata.
„ A noi par di saperla, e volentieri
„ A noi stessi crediamo: ma chi ben guata,
„ Vedrà gli scritti nostri quasi tutti
„ D' errori, e discordanze pieni, e brutti.

Il Salviati avvertì medesimamente, che il linguaggio, che si parlava volgarmente da' Fiorentini al suo tempo, non era più quello, che erasi usato da' maggiori. E fra le lodi, che egli diede al Casa per conto del bello stile, col quale scrisse il Galateo, questa è la principale; cioè, che

 es-

essendo Fiorentino abbia saputo così bene guardarsi dall' infezione del cattivo linguaggio, che si parlava al suo tempo, e scegliere le parole, e le frasi da' buoni scrittori: diciamolo ne' suoi proprj termini. "Il Casa oltrechè non ha voce, „o maniera di parlare, che non si trovi nelle „scritture della migliore età, quello che maggior „cosa è che appena par da credere, si è questa, „che l' autore la moderna legatura delle parole, „ed il moderno suono, mentre continuo l' avea „nelle orecchie, si pottete dimenticare, e nello „stesso, e proprio, e vero stile dettarlo di quel „buon Secolo. „ Or se questa corruzione del vero e genuino toscano sì era sensibile a' tempi di Leon X, de' Granduchi Cosimo, e Ferdinando, molto maggiore e più notabile debbe stimarsi dopo che il libri, e le usanze Francesi, e il nuovo governo de' Lorenesi, e degli Austriaci hanno senza dubbio mescolato di voci straniere il linguaggio delle persone civili. Circa la metà del corrente secolo un celebre letterato Fiorentino fece pure la medesima osservazione, cioè che i Fiorentini non conoscevano l' esatta correzione, e non davano ai loro componimenti l' ultimo pulimento. Potrebbe confermarci in questa opinione la esperienza presente, e il confronto, che altri potrebbe fare di molti scrittori moderni parte Fiorentini, parte di altre provincie d' Italia, fra i quali ultimi parecchi ne sono, che scrissero veramente con più gusto, e più colore di vero, pulito, e puro toscano, che diversi altri Toscani anche molto eruditi, come era il Lami.

Con tutto questo non possiamo negare per alcun modo, che la lingua, che parlarsi comunemente in Toscana, non sia più che gli altri idi-

omi conforme a quelle, che usarono ne' loro scritti gli autori, che ci proponiamo come maestri della lingua comune; quindi è manifesto, che almeno nello stile famigliare essi debbono avere qualche vantaggio. Ma non intendo però che significhi quella *naturalità fiorentina*, che alcuni giudicano poter giovare talvolta alle gravie nobili composizioni; ed anche per lo stile giocoso è necessaria qualche distinzione. Dall' esempio del Berni non dee trarsi conseguenza a parer mio; e tanto manca che la leggiadria di lui provi, che si abbia ad imparar quel linguaggio dal popolo Fiorentino, che piuttosto confermerebbe il sistema, non dico della lingua cortigiana, ma della lingua comune; perciocchè il Berni fra tutti gli scrittori scherzevoli Fiorentini forse fu il più moderato nell' usar maniere puramente fiorentinesche. Piglisi per prova qualunque de' suo capitoli, o de' sonetti, e veggasi se prescindendo da quella sua familiarità Catulliana vi si trovino molte parole o proverbj che già non fossero del comune linguaggio di Roma e di Toscana, e de' letterati Italiani. Concedendo però che egli non abbia avuto chi l' eguagliasse in quel suo stile, come nissuno eguagliò Anacreonte, e Catullo, nè le satire d' Orazio, che ne seguirà in favore della *naturalità Fiorentina?* Se il pregio veniva dall' essere Fiorentino, perchè non vi furono altri somiglianti a lui? Perche gl' imitatori, che più gli si avvicinano, sono stati piuttosto d' altre provincie. Dunque la differenza, che vi è tra il Mauro, e il Berni non è nella lingua ma nello stile, perocche il Mauro egalmente elegante, e pulito, che il Berni, s' avvicina alquanto più alla gravità delle satire, e all' ironia: nè mi stupisco, che sino a' tempi, in cui fiorirono,

il Mauro, fosse da alcuni preferito al Berni, come il Machiavelli al Boccaccio. Ma della naturalità dello ſtile, d dello ſtile poetico in generale parleremo poco poi. Ora dacchè è manifeſto, che la lingua italiana nobile e letteraria non è riservata ad una sola città, e non dalla bocca degli uomini, ma da' libri degli scrittori si debbe imparare, quali saranno queſti scrittori?

Scelta di Autori, per cui si forma il buon gusto. Избраніе списателей, чрезъ которыя приобрѣтается добры вкусъ.

Rispetto agli antichi, e a quelli, che all' eloquenza, alla poesia, alla ſtoria appartengono, non vi può esser dubbio; perocchè converrebbe vivere fuori del mondo, o non aver mai conosciuti altri libri che un almanacco, e un abaco, per poter ignorare, che Demoſtene, Cicerone, Isocrate, Quintiliano, Omero, Euripide, Sofocle, Virgilio, Orazio, Livio, Salluſtio, Tacito sono autori egregi e pregiatissimi in diversi generi di letteratura. Queſti sono quelli, che camunemente chiamiamo classici, e che per buona sorte si trovano facilmente per tutto. Ma nella scelta degli autori è necessaria maggior diligenza ed in duſtria per non lasciarsi condurre con pericolo di errare dietro qualche scrittore, che abbia grido. Figuriamoci per esempio di vivere a' tempi dell' Imperator Vespasiano, o de' suoi figliuoli. Seneca con la facilità del suo ingegno, e con l' ambizione grandissima di crear nuova scuola, si fa autore di un nuovo genere di ſtile, e batte una ſtrada differente da quella, che i grandi autori dell' età precedente avean tenuto. Egli incontra assai generalmente il genio de' suoi coetanei; ed ecco-lo

lo l' autore alle moda, ecco un nuovo maeſtro, a cui tutti attendono, un nuovo esemplare; a cui la maggior parte de' giovani letterati s' ingegnano di conformarsi. Come andar immune dalla infezione, che si fa universale? Come accertarsi, che la maniera di scrivere introdotta da lui possa seguitarsi sicuramente, o se sotto apparenza di puro oro non sia fallace orpello? Egli è d'uopo sospendere alquanto il giudizio, finchè si conosca come l' intendano le persone di buon senno, e i giudici, per dir così, competenti. Ed ecco levarsi in mezzo alla ſtessa Roma un gran letterato, un gran critico, a cui niuno potea contraſtar la lode di gran sapere, e di giuſto discernimento. Ecocci Quintiliano pubblico professor di eloquenza, e poco poi precettore della famiglia imperiale. Coſtui e nelle sue iſtruzioni a voce, e ne' libri, che dava al pubblico, concedendo a Seneca la dovuta lode di bello ingegno, e di scrittore utile e grave, non dissimula i pericolo manifeſto, che si può incorrere nel volerlo seguire, e nota e corregge, l' affettazione, e l' falso lume, onde risplende queſto avversario degli antichi scrittori, che gli occhi abbaglia della Romana gioventù. Dunque, doveva conchiudersi, converrà leggerlo con cautela, e non seguitarlo alla cieca.

In ogni secolo, in ogni nazione i giovani letterati si trovano in tali dubbj, e contraſti. A giorni noſtri M. de Voltaire è riguardato in tutta Europa come principe del moderno Parnasso. Niuno è, che gli contenda il pregio e la lode di fecondo, e sublime, e grandioso tragico. I suoi nazionali selo propongono per la facilità, la scelta, e la nitidezza dello ſtile così in verso, come in

in prosa. Tutti generalmente, benchè con qual che riserva eccezione, lodano la sua Enriade come il primo, e il solo poema epico, che abbia la nazione, e la lingua francese. Ma le altre sue opere noi le veggiamo combattute da un mondo di critiche, e di censure. Sentiamo dir passo, ch' egli è caduto in mille errori nel suo saggio sopra la storia universale; che o per inavvertenza, o per qualche suo particolar fine o motivo, ha scambiato il racconto delle cose, il carattere delle persone; che la sua critica è sempre parziale, la sua filosofia superfiziale o erronea; che quel suo tanto predicare l' umanità, e la tolleranza è un' impostura, o certo nulla di nuovo: perche alla fine quella sua sì altamente vantata umanità, su cui s' appoggiano i suoi panegiristi, non è che uno scheletro, un' ombra di quella, che ogni mediocrissimo cristiano intende e spiega con nome di carità; che in somma da quella amenità che alletta, e che seduce, s' impara assai meno, che da infiniti altri libri, anche in proporzione del tempo, che vi s' impiega. Che dovremo fare pertanto? Dovremo a giudizio di tanti contradditori e censori suoi diffidarci della dottrina, e della veracità di M. de Voltaire, o stare a lui solo, che non vuole aver torto, e che ingiuria, svillaneggia, o deride quelli, che non lo lodano, e non lo seguitano, come una divinità, e un oracolo, e tratta da uomini di poco spirito, e da pedanti tutti coloro che, ardiscono di contrariarlo? Non vogliamo però negare, ch' e' può essere utile a chi avrà bene studiate altrove le stesse cose non solamente perchè in tal caso corresi minor pericolo, di ritrarne falsità ed errori; ma ancora perche meglio si apprenderanno alcune cose buone, che sfuggono troppo facilmen-

te,

te, e non fanno l' impressione, che debbono, a chi è digiuno di quelle materie. Ma quello, che più importa al proposito nostro, si è che niuno cerchi imitarlo, salvo che in quelle cose, che più universalmente gli acquistarono lode. Un' altra regola può darsi ancora per giudicare degli autori moderni. Confrontisi la loro maniera di scriver con la norma degli antichi; procurisi di sapere qual sia il parere delle altre nazioni, e provincie dove pur non s' ignora che fioriscono le lettere, dove la buona critica domina e regna, dove niuno è che osi dire che il buon gusto sia spento; si esamini, se ciò che i nostri paesani approvano e lodano, sia edualmente approvato e lodato dagli stranieri. Così i Francesi del passato secolo potean o preservar dall' infezione gli avi nostri, e conservare in Italia il buon gusto. Ma anche in questo conviene stare fra certi termini. Molti ho io conosciuti, che per essersi soverchiamente invaghiti della conoscenza de' buoni libri perdettero in questo studio quel tempo, che meglio sarebbesi impiegato a studiarne un solo, e in vece di letterati divennero *bibliologhi*. Se il fatto è vero, come alcuni credono, che i nostri antichi avanti l' invenzion della stampa fossero più dotti, e più profondi di noi, che tanti comodi abbiamo di aver libri d' ogni maniera, non se ne può dar altra miglior ragione, senon che essendo essi costretti a ruminar lungo tempo un solo o pochi libri per difficoltà di averne altri, l' intelletto, e l' immaginazione loro si esercitava più fortemente, ed acquistava maggior energia. Laonde chi si trovasse costretto per necessità, o risoluto per elezione a studiare qualunque siasi degli autori classici, egli è sicuro di profittare assai. Per altra parte lo star troppo fissi e fermi nell' ammira-

zione

zione, e nell' imitazione di quelli, che si chiamano buoni autori, ed antichi, porta seco sterilità d' idee, affettazione e pedanteria, che altro non è che un indiscreto, e male inteso attaccamento a' sentimenti, e alla manire di pensare, e di dire d' una certa classe d'autori. Dee pertanto il nostro letterato guardarsi con sommo studio da questo doppio pericolo; o di perdersi nelle distrazione della bibliografia, o di cadere nell' affettazione, e nella pedanteria; la quale se pure è di qualche vantaggio per la prima educazione della fanciullezza, e affatto ridicola, e disprezzevole ne' letterati di età matura.

Scelta d' Autori di lingua Italiana.
Избраніе Творцевъ, или Сочинителей языка Италіанскаго.

Petrarca e Boccaccio sono i primi, e i più necessarj. Benchè pajano sì poco utili per la materia, avendo scritto l' uno poesie amorose, e l' altro novelle e romanzi: tuttavia nè il Canzoniere del Petrarca, nè le giornate o il Decamerone del Boccaccio, quando si leggono con attenzione e giudizio, non sono neppur per le cose, e per i sentimenti così poco profittevoli, come sembrano a prima vista. Comunque sia, non è facile l' aver giusta idea di stile italiano, senza aver letto Boccaccio: e più ancora è difficile formarsi uno stile netto e legiadro per iscrivere in poesia, senza saper quasi tutto a mente il Canzoniere del Petrarca. La lettura ripetuta, e meditata di quello lirico elegantissimo è anche necessaria per poter profittare d' altri più antichi. Nel Poema di Dante con molto oro purissimo di lingua bella e nobile trovandosi molto rancidume di

di linguaggio ora plebeo, ora scolastico, mal portà farne la separazione, e la scelta chi non si sarà addimesticato col Petrarca. Gli altri scrittori Toscani di quel secolo Passavanti, Villani, Pier Crescenzi, e Palladio volgarizzato, e Dino Compagni serviranno a temperare con la semplicità, e naturalezza del loro linguaggio quella certa affettazione Boccaccessa sicome Boccaccio sempre spiritoso ed esatto serve a dar energia, e vigore alla languidezza di quelli: e di tal mescolanza ne uscirà elegantissimo stile. Degli Autori che scrissero, nel secolo XVI. bastera quello, che incidentemente ne andiamo toccando in questo capitolio. E in somma non v' è di quel secolo scrittore italiano che abbia nome, il quale non possa esser profittevole per la lingua. Ma io non potrei sperare di aver sodisfatto a molti de' moderni letterati se non facessi particolar menzione di due celebri Fiorentini, Machiavello, e Dàvanzati. E tanto maggior motivo ho di parlarne, quanto che quello che son per dirne, servirà a dimostrare ciò, che si è detto di sopra della universalità della lingua Italiana. Dirò dunque, che lo stile del famoso Segretario dalla qualità de' suoi sentimenti, spesso però detestabili ed empj, riceve una certa efficacia, che non si ritrova facilmente in molti altri; ma per piguardo alla purità, e all' esatezza della costruzione, io lo pospongo senza esitare a Scipione Ammirato, scrittore del resto non solamente più giudizioso, ma incomparabilmente più dotto. Per altro non si dee credere, che tutti coloro cha lodano i libri di quel politico, vi sieno portati da un genio dominante di pensar libero. Paolo Giovio, e Gabriel Cesano, uno vescovo di Nocera, l' altro di saluzzo, amendue quasi contemporanei del

Ma-

Machiavello, erano solti di preferirlo a Boccaccio. Nè il giudizio loro debbe esser di leggier peso, conciossiachè non avendo essi, dirò così, preso partito in fatto di letteratura toscana, giudicavano senza prevenzione: ed essendo pure letterati, e praticando diverse Corti, e persone d' altro affare, e di lettere, meglio che altri poteano conoscere qual fosse il vero genio della lingua cortigiana, e letteraria. Ma chi è che non voglia piuttosto nello stile assomigliarsi al Segretario Fiorentino con tutte le sue scorrezioni, che al Davanzati? E d'onde nasce la differenza, se non perchè l' uno scrisse in lingua più comune, e più conforme al linguaggio di tutte le persone civili non solo di Romagna, e di Toscana; ma d' altre Provincie d' Italia; e il Davanzati troppo si attene agl' idiotismi della sua patria.

Degli autori volgari dell' ultimo passato secolo, o del seicento sì poeti, che prosatori, dobbiamo diffidarci generalmente, per un cattivo gusto, che s' introdusse in gran parte d' Italia: sicchè per osservare gli accrescimenti, e alcune poche variazioni, che si fecero nella lingua, e la precisione, che acquistò potremo tenerci alle opere di Galileo Galilei, di Carlo Dati del P. Segneri e del Cardinal Sforza Pallavicino, a quelle del Conte Magalotti, di Francesco Redi, e di Antonmaria Salvini. Dell' età nostra ne potrei nominar moltissimi, che scrissero e con proprietà di lingua, e di cose utili, ed importanti. Il Cardinal Orsi, e il Marchese Ottieri scrissero, senza affettazione nè di costruzione, nè fiorentinità forse, perchè vivendo in Roma ebbero maggiore opportunità di scegliere il buono, e il nobile della lingua. Ma certamente si ravvisa, che si applicarono con attenzione a studiarla. Apostolo Zeno, il Marchese Maffei, Eustachio Manfredi, Gian-pietro Zannoti, il P. Granelli, il Corticelli, il Bandiera entrano in quella schiera tuttochè non Toscani, eccetto l' ultimo.

Non parlerò de' viventi: ogni discreta persona ne sa il perchè. Ma non debbo tacere in generale, che le predicazioni quaresimali, oltre ad altri vantaggi che ne risultano alla religione, ed al buon costume, possono esser di non poca utilità agli uditori studiosi per conoscer qual sia l'uso vegliante della lingua civile; poichè un predicatore, che si faccia intendere, e che anzi venga lodato come dicitore elegante e colto in Roma, in Napoli, in Toscana, nello stato Veneto, in Lombardia, in Piemonte, contribuisce necessariamente a mantener viva l' intelligenza, e il gusto di quel linguaggio: tanto più quando possiamo esser certi, che i sacri oratori fra tutte le persone, che parlano in pubblico, sogliono essere i più diligenti negli studj dell' eloquenza. Tuttavia per aver quasi una pietra di paragone, con cui si giudichi del valor de' moderni scrittori, sarà bene di ritornare più volte agli antichi, e a que' pochi, che hanno maggior concetto di purità ed eleganza nella lingua toscana. A conforto della nostra pigrizia, e della svogliatezza, che ci potrebbe causare la poca importanza delle cose, che scrissero, le opere di costoro non formano grossi volumi. Perchè le orazioni, e le altre opere del Casa non comprendono che la metà d' un picciol tomo: le orazioni di Alberto Lollio eccelentissimo per la dignità e chiarezza, e per la buona scelta delle espressioni non affettate, ne formerebbono poco più: le opere

pere del Firenzuola, del Caro, del Varchi non richieggono così lungo studio. Di Sperone Speroni, che fu da' Fiorentini approvato e lodato, e da' suoi contemporanei, e paesani preso quasi per esemplare, basterà parimenti qualche orazione, o qualche dialogo per saggio di quel suo sceltissimo stile, ma troppo uniforme nell' armonia.

ABBREVIAZIONI ITALIANE.

СОКРАЩЕНІЯ ИТАЛІАНСКАЯ.

Affmo, Affezionatissimo.
Affettuosam, Affettuosamente.
Affettuosmo, affettuosissimo.
Affettuosissimamte, affettuosissimamente.
Affto, affetto.
Altza, altezza.
A. S. Altezza Serenissima.
V. A. S. Vostra Altezza Serenissima.
V. A. R. Vostra Altezza Reale.
A. V. или V. A. Altezza Vostra.
Beatne, Beatitudine.
Beatmo. P. Beatissimo Padre.
Carmo, Carissimo.
Clarmo, Clarissimo.
Cristma, Cristianissima.
Cristmo, Cristianissimo.
Dovomo, Devotissimo.
Eccte, Eccellente.
Eccmo, Eccellentissimo.
Eccza, Eccellenza.

Em-

Emmo, Eminentissimo.
Emma, Eminentissima.
V. Emza, Vostra Eminenza.
Ondo, Onorando.
Ummo, Umilissimo.
Illre, Illustre.
Illma, Illustrissima.
Illmo, Illustrissimo.
M. Maestrà.
M. Cristma, Maestà Cristianissima.
Magco, Magnifico.
Mto, Molto.
Nro, Nostro.
Obbligmo, Obbligatissimo.
Ossmo, Osservandissimo.
Osseqmo, Ossequiosissimo.
P. Paternità.
V. P. Vostra Patetnità.
V. P. Rma, Vostra Paternità Reverendissima.
Parzmo, Parzialissimo.
Pre, Padre.
Prone, Padrone.
Prona, Padrona.
Revdo, Reverendo.
Revma, Reverendissima.
Revmo, Reverendissimo.
Stà, Santità.
Serta, Serenità.
V. Stà, Vostra Santità.
V. Sertà Vostra Serenità.
Santmo, Santissimo.
Santmi, Santissimi.
Sermo, Serenissimo.
Serre, Servitore.
Sigre, Signore.
Sigra, Signora.

V.

V. S. Vossignoria.
V. S. Illma, Vostra Signoria Illustrissima.
Vendo, Venerando.
Monsgre, Monsignore.
N. S. Nostro Signore.
G. C. Giesù Cristo,
S. Santo.
Ant. Antifono.
C. Capitolo.
V. Verso.
Ep. Epistola.
Vang. Vangelo.
§. Paragrafo.
Xma, Cristianissima.

Примѣчаніе. Обыкновено въ сицевыхъ языкообучителныхъ книгахъ, придодаются Посланія или Писма различнаго содержанія, како и Надписи или Титули духовныхъ и мірскихъ достоинствахъ; кое нарочно изоставилъ есмь, разсуждавающи, да четыри или петь писама Иллѵрическія Націи неутруднымъ мусамъ мало ползи бы принесла. (Вмѣсто бо посланіяхъ, приложихъ краткое описаніе Италіанскаго языка, и у нѣму трудившіися мужи, кое не малую корысть, любителѣмъ того, принести будетъ.) Но будући да прекрасныхъ оваковогъ качества книга свуда и на свакомъ языку находится изобилно; общее желаніе есть, да кто отъ трудолюбивыхъ Мужей цѣлу овакову книгу, Италіански и Иллѵрически (а мощно и со выше языковъ ню украсити) издадетъ. Гдѣ, яко посланія различнаго рода, обстоятелства и важности: дружеская, политическая, купеческая, правная, уложенія, обвязанія, удовленія, квитанціи, конты, камбіали или вексли, и прочая, како и Титули всякому принадлежащіи, съ знаменитими градовы и предѣлми собратися могутъ: кое преполезное дѣло великій успѣхъ сотворити будетъ, у свима упражненіями умними и ручними; за овай общеполезный отечеству трудъ, конга у дѣйство произведетъ, возмздити нѣму будетъ всевидящій Богъ и Иллѵрическій родъ.

FRE-

PREGNIERA AVANTI LO STUDIO.

Signor Iddio nostro! vera sorgente di saviezza, dispensatore dell' intelletto noi vi preghiamo e chediamo da voi, che mandiate sopra d' noi, indegni servitori vostri, lo Spirito di saviezza, di pietà, e del timor vostro, illuminate gli occhi de' cuori nostri colla torcia della divina cognizione vostra, per fare con successo e senza ostacolo alcuno, i necessarii progressi nello studio, e per crescere in savienza ed in virtù per tutto il corso della vita nostra per l'ornamento e l' edificazione della chiesa ortodossa, ed alla gloria del santo nome vostro; imperoche ogni bene ed ogni dono perfetto ci viene da voi che siete il Padrei del vero lume. Amen.

PRENIERA DOPO LO STUDIO.

Noi vi ringraziamo Dio di grazie e di misericordia, percioche voi ciavete resi degni in questo giorno de' vostri ineffabili benefici; avendo illuminato le menti nostre coi raggi della divina saviezza vostra, e riempito gli spiriti nostri colla conoscenza della desideratissima verità vostra, scoprendoci le arti utili. Per questo noi, inginochiandoci avanti la Maestà vostra, preghiamo voi, come la sorgente insausta di saviezza, d'insagnarci a adempir sempre la santa volontà vostra; benedite le anime ed i corpi nostri, le azzioni e le parole nostre; accordateci cogli anni la grazia d'

МОЛИТВА ПРИ НАЧАТІИ УЧЕНІЯ.

Истинныя премудрости наставниче, и смысла подателю, Господи Боже нашъ! Тебѣ молимся, и Тебе просимъ, ниспосли на насъ недостойныхъ рабовъ твоихъ духа премудрости, благочестія и страха твоего, и просвѣти очи сердецъ нашихъ свѣтомъ божественнаго твоего познанія, да благопоспѣшно и безпрепятственно воспріемемъ добрая и полезная ученія, и преспѣемъ премудростію и добротѣтельми во вся дни живота нашего, къ созиданію и украшенію церкви православнѣй, къ славѣже пресвятаго твоего имени: всякое бо даяніе благо, и всякъ даръ совершенъ свыше сходитъ отъ тебе Отца свѣта. Аминь.

МОЛИТВА ПО ОКОНЧАНИИ УЧЕНІЯ.

Благодаримъ тя Боже всякаго милосердія и щедротъ, яко сподобилъ еси насъ въ настоящій сей день твоихъ неизреченныхъ благодѣяній, озарилъ еси сердца наша свѣтомъ твоего богоразумія, уяснилъ еси умъ нашъ познаніемъ вожделѣнныя истины, и открылъ еси намъ полезная ученія. Тѣмже припадая къ твоей благости, смиренно молимъ тя неисчерпаемаго премудрости источника, научи насъ всегда творити волю твою святую; благослови наша души и тѣлеса, дѣла и словеса: даруй намъ въ возрастѣ и мудро-

сти

d' asanzare a grandissimi passi nel camino di saviezza, di polire li costumi nostri e d' arrichirci d' un tesoro di virtù, per glorificarvi come la causa prima di tanti benefici ed il dispensatore di tutti questi doni adesso ed in tutti li secoli de' secoli. Amen.

сши благое поспѣшеніе, нравовъ исправленіе, и добродѣтелей ускореніе, да о всемъ славимъ тя всѣхъ благъ виновника и подателя, нынѣ и во вѣки. Аминь.

ОГЛАВЛЕНІЕ.

Стран.

Что есть Грамматіка, и на колико частей раздѣляется. - - - - 13

ЧАСТЬ ПЕРВАЯ.

Что есть правописаніе? колико писменъ Италіанскій языкъ имѣетъ, и како произносятся. - - - - - 14
Раздѣленія писменъ. 15
Произношенія писменъ. - - - 16
Примѣръ добраго чтенія. - - - 20
Премѣненія латинскихъ рѣченій во италіанская. - - - - - - - 23
Премѣненіе латинскихъ писменъ на италіанская. - - - - - - 24
Сокращенія реченій. - - - - - 27
Различіе Апострофа и Апокопа - 29
Что есть просодія Грамматическая. - 30
Что суть ударенія или оксіи. - - —
Что суть періоди и какова знаменія имѣютъ. - - - - - 31
Какова знаменія употребляютъ сочинители. - - - - - - 34
О важности Славенскія Грамматіки Поезій и Реторики, яко и Еллинскаго и Латинскаго языка. - - - - 36
О употребленіи зачалныхъ и малыхъ писменъ. - - - - - —
О ученѣмъ языцѣ Славяновъ и о нуждѣ въ немъ искусни быти. - - 38

О просодіи потическтѣй и склоности Славенскаго ученаго языка и Иллурическаго простаго къ стіхотворству. 39

ЧАСТЬ ВТОРАЯ.

Что есть Етимологія или произведеніе словъ. - - - - - 41
Колико есть частей слова. - - 42
Что суть склаемыя и несклаемыя части слова. - - - - - —

ПРЕДѢЛЪ ПЕРВРЫЙ.

Что есть членъ и еликогубъ. - - 43
Кая послѣдуютъ членамъ. - - - 44
Употребленіе членовъ. - - - 45
Склоненіе членовъ. - - - - 46
Что есть знакопадежникъ и гдѣ употребляется. - - - - - - 47
О лишеніи членовъ въ Славенстѣмъ и Иллурическтѣмъ языцѣ. - - 48
Что есть Имя и како раздѣляется. - 49
Елика послѣдуютъ именемъ. - - 51
Первое склоненіе именъ. - - - 55
Второе склоненіе. - - - - - 59
Третое склоненіе. - - - - - 61
Четвертое склоненіе. - - - - 63
Патое склоненіе. - - - - - 66
Склоненіе именъ собственныхъ. - - 67
Премѣненіе именъ существителныхъ мужескаго рода въ женскій. - - 69
Оименѣхъ прилагателныхъ во особнѣ. 70
О уравненіи именъ прилагателныхъ и ихъ степенѣхъ. - - - - - —

О правилнѣмъ и неправилнѣмъ уравнении. - - - - - - - 72
О склонении именъ прилагателныхъ уравняемыхъ и неуравняемыхъ - 73
О именѣхъ умалителныхъ и увеличителныхъ. - - - - - - - 74
О именѣхъ числителныхъ, и о ихъ раздѣлении. - - - - - - - 75
О употреблении именъ числителныхъ. 77
Что суть мѣстоимения и колико ихъ есть - - - - - - - 80
Раздѣление мѣстоимений. - - - 81
Что есть личное мѣстоимение. - 82
Что есть возвратителное. - - 84
Что есть сослагателное. - - - 85
Что есть притяжателное. - —
Что есть указателное. - - - 87
Что есть возносителное. - - - 89
Что есть вопросителное. - - - 91
Что есть неопредѣленное. - - - 92
Что есть глаголъ и коливогубъ. - 93
Колико послѣдуетъ глаголомъ. - 95
Что есть спряжение и колико ихъ есть. 98
Спряжение глагола помагателнаго *avere имѣти.* - - - - - - - 99
Спряжение глагола помагателнаго *essere быти.* - - - - - - - 105
Упражнение сихъ двухъ глаголовъ. - 111
Спряжения глаголовъ правилныхъ, ихъ число и правила временъ. - - 112
Примѣръ трехъ правилныхъ спряжений. 116

Спряжения глаголовъ дѣиствителныхъ.

Первое спряжение. - - - - 119
О глаголѣхъ кончащихся на *care* и *gare*. 126

Вто-

Второе спряжение. - - - - 128
Третое спряжение. - - - - - 135
Спряжения глаголовъ страдателныхъ. 141 и 149
О спряженияхъ глаголовъ средныхъ. - 150
О спряженияхъ глаголовъ возвратителныхъ. - - - - - - - —
О спряженияхъ глаголовъ безличныхъ. 159

Спряжения глаголовъ неправилныхъ.

Перваго спряжения глаголи неправилнии. - - - - - - - - 160
Втораго спряжения. - - - - - 170
Третияго спряжения. - - - - 188
О глаголѣхъ кончащихся на *isco.* - 192
О глаголѣхъ недостаточныхъ *ire или; gire обрѣщатися.* - - - - 200

ПРЕДѢЛЪ ВТОРЫЙ.

О причастияхъ и ихъ раздѣлении. - 201
О нарѣчияхъ и ихъ качествахъ. - - 204
О предлозѣхъ и ихъ употреблении. - 214
О союзѣхъ и ихъ различии. - - 221
О междуметияхъ и ихъ знаменований. - 224

ЧАСТЬ ТРЕТАЯ.

Что есть сочинение. - - - - 227
Сочинение членовъ. - - - - 228
Сочинение знакопадежникковъ. - - 230
Сочинение именъ. - - - - - 232
Сочинение мѣстоимений. - - - 238
Сочинение глаголовъ и причастий - 246
Употребление причастий, дѣепричастий и причастодѣтий, - - - - - 249

Упо-

Употребленіе союзовъ съ наклоненіями. - - - - - - 251
Употребленіе временъ. - - - - 252
Сочиненіе нарѣчій и предлоговъ. - 255
Употребленіе вопросовъ или пытаній. 258
Употребленіе глаголовъ различнаго знаменованія. - - - - - - 261
Расположеніе цѣлаго сочиненія. - - 283

РЕЧНИКЪ

Италіано - Иллурическій.

О Божествѣ, небѣ и стіхіахъ. - - 286
О вещехъ принадлежащихъ богословію и любомудрію. - - - - - 287
О Времени и годишныхъ премѣненіахъ. 289
Дніе седмичніи и мѣсяцы. - - - 290
О праздницѣхъ и временѣхъ примѣчателнѣйшихъ въ лѣтѣ. - - - - 291
О возрастѣ мужа и жены. - - - 292
Степени сродства. - - - - - 293
Именованія частей тѣла. - - - 294
Достоинства церковная. - - - 297
Достоинства мірская. - - - - 298
Чиновы судейскіи. - - - - 299
Чиновы воинственіи. - - - - 300
Воинство. - - - - - - - 301
Утвержденія градская. - - - 302
Художества и рукодѣлія. - - - 303
Служители домашніи. - - - - 304
Несовершенства человѣческая, яко и болѣсти. - - - - - - 305
Одѣянія и принадлежащая имъ - 307
Принадлежащая ѣздущему на коню. 309
Ученія и орудія музическа. - - 310
Имена вещей нуждныйшихъ къ столу. 311
Ястія постная и плоди. - - - 313
Части дома. - - - - - - 315
Вещи къ дому принадлежащія - - 317
Вещи въ подрумѣ находящіяся. - - 319
Вещи въ конюшнѣ находящіяся. - - 320
Вертоградъ и древеса. - - - - 321
Поле и траве. - - - - - - 322
Птицы. - - - - - - - 323
Четвероножная живошная. - - - 324
Звѣріе пресмыкающіися и несѣкомы. 325
Вещи градская и здднія. - - - 326
Цвѣти или бое; металли или руды. - 327
Имена предѣловъ и народовъ. - - 328
Бесѣда, о важности въ Географіи и Исторіи всякому искусну быти. - - 332
Собраніе глаголовъ нужнѣйшихъ различнаго содержанія, ради разговоровъ. 335
Двадесять разговоровъ обходителныхъ различнаго содержанія. - - - 352
Прибавленіе ради учтивости. - - 405
Собраніе разныхъ причтъ или загонетокъ италіанскихъ. - - - - 408
Двадесять Исторіахъ нравныхъ и увеселителныхъ. - - - - - - 442
Описаніе Италіанскаго языка, его начало и судбы. - - - - - - 462
Молитва предъ начатіи и совершеніи ученія. - - - - - - - 489
Ободреніе славяновъ къ наукамъ.
О исказненіи славенскихъ діалектовъ писменіи латинскими и нѣмецкими, въ предисловіи воспомянуто.

ПОГРѢШЕНІЯ.

стран.	строк.	напечатано.	читай.
13	12	Ortographia.	Ortografie.
17	3	дуан.	гван.
18	19	пяче.	паге.
19	33	коза.	коса.
21	29	nario.	vario.
25	1	похвале.	похвала.
—	19	внзменіе.	знаменіе.
27	5	имена.	именми.
—	15	еданѣ, отложи-ти.	требуетъ.
30	15	речіе.	реченіяхъ.
43	17	членомъ.	членовъ.
44	27	Il accusativo.	L' accusative
46	14	Singolari.	Singolare.
—	—	Plurali.	Plurale.
—	30	остроумїо,	остроуміе.
49	10	sottantivi.	sostantivi.
—	21	Il infelice.	l' infelice.
52	32	и	или.
53	28	budello.	додай, црево, le budella или budelle.
56	20	l' agricoltnra.	l' agricoltura.
60	14	коя.	коясе.
65	23	sinismalchi.	siniscalchi.
66	5	членъ.	членомъ.
—	13	febrara.	febraro.
74	23	dottovaccio.	dottoraccio.
75	26	dicisette.	diecisette.
77	25	у два и полъ.	есу два и полъ.
81	2	una.	uno.
84	5	ніою.	ніой.

стран.	строк.	напечатано.	читай.
85	11	уво.	убо.
87	13	Signora.	Signoria.
94	12	глаголма.	глаголомъ.
99	13	ellino.	elleno.
—	21	aveamo.	avevámo.
101	15	avro.	avrò.
154	22	ricivere.	ricéveve.
159	28	babena.	balena.
186	3	rici.	risi.
205	26	samane.	stamane.
206	10	ючъ.	юче.
208	29	apponto.	appunto.
210	1	маюко.	маючко.
112	22	noi.	non.
215	17	свеѣе.	свеѣю.
—	22	а модо.	a modo.
218	5	voluntà.	volontà.
221	9	coujunzioni.	conjunzioni.
—	21	слѣую.	свѣдующихъ.
223	2	reppure.	neppurre.
224	16	уввы.	увы.
231	1	in'	m'
239	8	altera.	altra.
240	13	tosto.	единожды требуетъ.
242	24	dissimula.	dissimulare.
246	3	dei nomi.	de' verbi.
248	9	il ostenersi.	il non ostenersi.
252	8	diligente mente.	diligentemente.
—	—	la belle.	le belle.
254	3	Slavonia.	Slavonio.
256	1	colai.	colui.
260	26	centi.	cento.
264	3	змештати.	смештати.
266	4	предатикусе.	предатися.
—	26	пуѣю.	пушу.
267	17	имар.	иплао.

стран.	строх.	напечатано.	читай.
267	23	essecito.	essercito.
—	25	digiono.	digiuno.
269	24	у свитрие.	у свитаню.
272	8	pensire.	pensiere.
275	25	замержения.	замерштения.
282	6	voliono.	vogliono.
287	26	ministeria.	il misterio.
288	20	краѣпость.	крѣпость.
—	15	рассипанѣ.	рассипанѣ.
291	17	l' acensione.	l' Ascensione.
298	7	la	le
—	9	l' Impeeatore.	l' Imperatore.
—	24	Mareschialolo.	Mareschialo.
299	13	Fesoriere.	Tesoriere.
—	24	позытель.	позыватель.
300	25	Abfiere.	Alfiere.
303	12	Un folnajo.	Un fornajo.
308	8	преварнуто.	превернуто.
310	9	balcagno.	calcagno.
—	15	viglitto.	viglietto.
311	15	tavolo.	tavola.
313	11	fagiuuolo.	fagiuolo.
—	15	pisce.	pesce.
318	33	варлиана.	варилна ложица или варача.
323	9	pascare.	pescare.
325	3	cinchiale.	cinghiale.
326	8	salta rella.	saltarella.
339	18	alla.	alle.
341	11	Iddi.	Iddio.
343	8	nascanpere.	
345	5	израѣзати.	изрѣзати.
381	25	поспѣшна.	поспѣшно.
415	22	мушмулъ.	мушмуле.
416	24	altero.	albore.
417	14	разврашава.	разрашава.
418	17	бѣло.	было.
422	27	смернище.	стернище.
424	12	le piaghea.	le piaghe.
—	24	bsino.	asino.
—	25	la speranze.	la speranza.
427	17	maniere.	mantiniere.
428	3	cadro.	codro.
—	6	terre.	terra.
429	2	лисица.	зецъ.
—	13	речно.	речено.
—	27	quarir.	guarir.
430	13	надаусе.	надайсе.
431	31	и море.	у море.
433	22	obligata.	ogliata.
436	2	vesta.	resta.
—	10	imcoca.	inbocca.
—	14	miglio.	meglio.
441	5	veve.	vive.
442	20	quarto.	quatro.
444	12	opere.	opera.
445	22	прозаилески.	прозаически.
446	6	tutto.	tutta.
447	21	говоръ.	говору.
448	3	dore.	dove.
450	17	zui.	quelli.
453	10	проговарити.	проговорити.
455	22	милостый.	милостивый.
457	28	освану.	остану.
462	8	и нѣгда	и нѣгова.

Прочіяже меншія Орѳографіческія и т чатныя недостатки при первому сему тисе нію мимоходно сбывшіяся, да исправит благосклонный читатель.

Вик

Внимай, *Читателю Благоразумный*! Книжица сія изясняющая Грамматіку Италіанскую аще и списана есть общимъ нарѣчіемъ (діалектомъ) Іллѵріческимъ, обыкновено Славенносербскимъ назватимъ; обаче не въ намѣреніи низложенія *Славенскаго ученнаго языка*, но якоже мню къ возвышенію того: ибо обучающаяся юность въ славенскомъ языцѣ и его Грамматіцѣ, сію яко толкованіе оноя простое возупотребитъ; и неудобъ разумѣваемая рѣченія и изясненія тоя въ матернѣмъ отъ всѣхъ обще разумѣваемѣмъ языцѣ обрѣсти будетъ.

Рѣдкость велія до днесь при нами баше Славенскихъ Грамматикъ и прочихъ Классійческихъ книгъ; каковая вина тому, я поне невѣмъ другую, аще не. *ученіи наши* бояхубося де небы погрѣшеніе каковое въ тую пропустивше, обрѣтъ инъ яковъ вѣтроловецъ, абіе напряглбыся критику воздвигнути (обыкновено бо иже невѣдятъ хулятъ) во еже бы трудъ *отечеству* полезнаго мужа въ омерзѣніе и презрѣніе привести. Обаче аще бы отаковыя слабости и легкомыслія сицевыхъ бездѣлникозъ и тунеядцевъ убоялися въ прочіихъ народѣхъ и языцѣхъ *Изящніи списатели*, то поистиннѣ глаголю, небы родъ и отечество свое вящшимъ нежели сотнимъ числомъ Грамматікъ во всякомъ языцѣ, (просвѣщенія ради разумѣй) кромѣ другіихъ книгъ преполезнѣйшихъ снабдѣли: Ибо чрезъ сицевое умноженіе *языкообучителныхъ книгъ*, языкъ чи-

чиститися, возвышается и прославляется: понеже, что единъ *творецъ* изоставилъ, тое иный придалъ есть; а что ичый темно, непонятно и несвойственно сказалъ, тое сіе другій точно, опредѣленно и независтно изяснилъ. Иначе бо мудерствуетъ Петръ, иначеже Павелъ; подобнѣже и во всѣхъ прочіихъ *Наукахъ*, *Художествахъ* и *Вѣжествахъ* бываетъ. Отъ сюду и случилося да иніи народи чрезъ множество книгъ и наукъ своихъ прославишася, мыже во тмѣ забвенія остахомъ, боящеся единъ другаго. Увѣщаваетъ Павелъ Апостолъ: „блюдите, глаголетъ, да „не другъ отъ друга снѣдени и истреблени „будете.„

Но небойтеся прочее *Мужіе* сихъ опорочниковъ: *высокоученный Мразовичъ*, сообщаетъ свѣту *художнословіе славенское* зѣло изрядное, еже немалую пользу принесетъ всѣмъ *Славяномъ и ихъ Мусамъ*, подобное составилъ Высокоученый Вуяновскій *Цицеро краснорѣчія славенскаго*. Другое дѣлаетъ *высокоученный Дерваръ* къ обученію Еллинскаго языка. Иноеже началъ *Любомудренный* Стояклновъ ради латинскаго (Еллѵнскій и Латинскій языкъ, иже не всякимъ новомѣсячіемъ вкусъ сладости своея измѣняютъ, ученія бо и постоянства полни суще, ученымъ всѣмъ зѣло нужди суть яко и Славенскій) Прочіиже *наши Благоразумніи*, иная *Ученія*, *Наказанія*, *и* *Вѣжества* сочиняютъ и пишутъ; откулу и обнадеждаемся, яко и мы вскорѣ различними учеми и знаніями украсшеся, обще просвѣтимся и прославимся.

Да никтоже сумѣвается, аще и малимъ чимъ послужитъ свѣту сему начевшему день отъ

от дне просвѣщатися, да оное безполезно будетъ; ниже вопреки да возмнитъ, яко онъ вся уже сказалъ, слыша мужемудренный *квинтиліановъ Духъ* сице вѣщающъ: „Late fusum „opus est et multiplex & prope quotidie novum, „et de quo nunquam dicta erunt omnia. Quae „sunt tamen tradita, quid ex his optimum, & „si quid mutari, adjici, detrahi melius videbitur, „dicere experiar. Пространѣ разсѣяно дѣло „есть и многубно, и готово (и едва не) по„вседневнѣ новое, о немже никогда речена бу„дутъ вся. А яже убо суть предана, что „изъ ныхъ изрядно, и аще что премѣнити, „придати, отняти лучше возмнится, глаго„лати покушуся.

„Осталобося всякому широкое въ Нау„кахъ полѣ, *Отечества Любителю!* самъ вѣ„си *елихихъ лишаемся*: облетай подражая тру„долюбнѣй пчелѣ, и собирай медъ во улей „общества твоего, яко, да и *ты* и *оное* въ „семъ и будущемъ вѣцѣ наслаждаетеся: гла„голетъ *Премудрый Раичъ*.„ Аще приключится да и сіе дѣлце мое втораго тисненія или препечатанія сподобится, во время кое, аще нуждно возмнится, можно есть простая рѣченія со всѣмъ исправити. на пр.

Ако, аще.
Али, но, или обаче.
Амо, сѣмо.
А дабы, аще бы.
Бой, брань, сраженіе или рать.
Бысамъ, былъ есмь.
Бытићю буду.
Биванѣ, бытіе.
Весма, зѣло.
Већь, уже.
Водити, вести.
Выше, паче.
Говоримъ, глаголю.

Го-

Говоренѣ, глаголаніе.
Говориласусе, глаголашася.
Годъ или Година лѣто.
Давно, древле.
Дабы, воеже бы.
Даванѣ, даніе или дань.
Дакле, убо.
Дань, день.
Данашній, днешній.
Дерзновенѣ, дерзновеніе.
Дивисе, дивится.
Добити, приобрѣсти.
Докле годь, донелѣже.
Домаћій домашный.
допадасе, нравится.
Другачіе, иначе.
Дугъ, долгъ.
Ево, се.
Едва, еле.
Езыкъ, языкъ.
Ели, есть ли?
Ело, ястіе.
Жедансамъ и гладансамъ, жажду и алчу.
Желя, желаніе.
Жлица, ложица.
Заборавити, забыти.
За, ради.
Заманъ, всуе.
Зато, того ради.
Зашто, вскую? ибо или яко.
Занатлія, художникъ или хитрецъ.
Занатъ, Художество или рукодѣліе.
Звати, взывати.
Изыћи, изыти.
Изненада, внезапу.
Имамъ, имѣю.
Истинито, всячески.
Исплатити, исполнити.
Истій, сый или сущій.
Иһи, ити, или ходити.
Іоште, еще.
Када, когда.
Какавъ, каковъ.
Какву, какову.
Како, аки, яко, или на примѣръ.
Камо, куду.
Кнезь, князь.
Кое, еже или которое.
Кои, иже.
Коя, яже.
Корысть, польза.
Кривица, вина.
Куріозитетъ, любопытство.
Кућа, домъ, церковь или храмъ.
Лаганый, легкій.

Ла-

Лажливо, ложно или лестно.
Лебъ, хлѣбъ.
Лѣность, уныніе.
Любимъ, люблю.
Миліонъ, тѣмъ.
Млада, невѣста.
Младость, юность.
Моюй, моей.
Морамъ, долженствую.
Мыслимъ, мыслю, или мню.
Напоредо, прямо.
Напредакъ, успѣхъ.
Натрагъ, вспять.
Него, но, или развѣ.
Незнанѣ, невѣжество.
Немаренѣ, небреженіе.
Ни, ихъ, или шѣхъ.
Ніе, не есть, или нѣсть.
Ниеми, нѣсть мнѣ.
Нима, имъ.
Ніой, ей.
Нити, ниже.
Нишко, никшо.
Ништа, ничшо.
Ны, насъ.
Овай, сей.
Ова, сія.
Ово, сіе.
Овыхъ, сихъ.
Обећанѣ, обѣщаніе.
Ошдавна, намнозѣ.
Опешъ, паки.
Освета, мщеніе.
Осећанѣ, чувствованіе или ощущеніе.
Особито, особнѣ.
Отворити, отверсти.
Отбацыванѣ, отметаніе.
Отети, отняти.
Отнимамъ, отемлю.
Отранити, воспитати.
Памтити, памятствовати.
Покварити, поколебати.
Почимати, начинати.
Пренумерація, предъчисленіе.
Проба, искусъ.
Произносесе, произносятся.
Простота, суевѣріе.
Пытати, вопрошати.
Радо, охошно.
Раздѣлявасе раздѣляются.
Разыђесе, разнится.
Ранити, питати, или кормити.
Раниши, извити.
Робъ, плѣникъ или невольникъ.
Савъ, весь.
Сада, нынѣ.

Само, точію, или токмо.
Свагда, всегда, присно, или выну.
Свакій всякій или кійждо.
Све, вся.
Своза, союзъ.
Свуда, вездѣ, или повсюду.
Село, весь.
Складасе, складается.
Сметати, препятствовати.
Спрагавасе, спрягаются.
Срећа, щастіе.
Спаранѣ, спараніе, или попеченіе.
Суза, слеза.
Сувый, сухій.
Тадай, тогда.
Такое, сице есть.
Танина тонкость.
Тарамъ, тру.
Тежкій, тяжкій.
Терговацъ, купецъ или куплеДѣтель.
Увѣщаванѣ, увѣщаніе.
Уговоръ, или договоръ условіе.
Узети, взяти.
Урокоаати, привиняти.
Умилявашисе, или умлагивашисе, ласкательствовати.
Усећиванѣ, дерзновеніе или смѣлость.
Ученѣ, ученіе.
Уђи, внити.
Хоћу, хощу.
Хранимъ, или чувамъ, храню.
Церемонія, обрядъ.
Цена, цѣна.
Чеканѣ, чаяніе.
Човекъ, человѣкъ.
Чувати, стрещи.
Шака, пясть.
Шшое, что есть?
Шшедити, щадити.
Ягнѣ, агнецъ.
Яе, яйце.
Яя, яйца.
Яма, ровъ.
Я есамь, азъ.
Есмь, или я есмь, и прочая.

Выже между тѣмъ, *Читателю Благоразумный и Читательнице*! пользуйтеся сихъ простосердечныхъ трудовъ плодми, независтно: дондеже и лучшая прозябнутъ.